

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Eliška Dlouhá

Mravnostní kriminalita a její prevence

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: **JUDr. Lukáš Bohuslav, Ph.D.**

Katedra: Katedra trestního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 5. 9. 2022

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 120 145 znaků včetně mezer.

.....

Eliška Dlouhá

V Kutné Hoře dne 5. 9. 2022

Poděkování

Ráda bych na tomto místě poděkovala panu JUDr. Lukášovi Bohuslavovi, Ph.D. za vedení, odborné rady a milý přístup při tvorbě této diplomové práce. Dále bych ráda poděkovala své rodině, přátelům a kolegům za podporu při studiu.

Obsah

Úvod	5
1 Vymezení základních pojmů	7
1.1 Morálka a právo	7
1.2 Kriminalita.....	8
1.3 Mravnostní kriminalita	9
1.3.1 Dělení mravnostní kriminality	11
2 Pachatel a oběť mravnostních trestných činů	13
2.1 Pachatel.....	13
2.1.1 Kategorizace pachatelů	15
2.1.2 Pachatel trestného činu znásilnění.....	18
2.1.3 Pachatel trestného činu pohlavního zneužití	19
2.2 Oběť	20
2.2.1 Oběť z pohledu viktimologie	22
3 Rozbor vybraných mravnostních trestných činů	27
3.1 Znásilnění	27
3.1.1 Problematická místa právní úpravy trestného činu znásilnění	30
3.1.2 Trestný čin znásilnění podle Istanbulské úmluvy	32
3.2 Sexuální nátlak	33
3.3 Pohlavní zneužití	35
3.4 Výroba a jiné nakládání s dětskou pornografií	38
3.4.1 Problematika virtuální dětské pornografie	40
4 Prevence mravnostní kriminality	42
4.1 Prevence kriminality obecně	42
4.2 Prevence mravnostní kriminality.....	45
4.2.1 Prevence mravnostní kriminality páchané na dětech	47
Závěr	50
Seznam použitých zdrojů	52
Abstrakt	56
Abstract	57

Úvod

Téma mravnostní kriminality je v současné době předmětem diskuzí, jak mezi laickou, tak odbornou veřejností. Objevují se různé názory a pohledy na současnou podobu právní úpravy, zejména na konstrukci některých skutkových podstat nebo dokonce na trestnost některých jednání. Můžeme být svědkem různých kampaní neziskových organizací, které hlásají po změně právní úpravy trestného činu znásilnění a usilují o zlepšení postavení obětí. Téma mravnostní kriminality a její prevence jsem si zvolila právě pro jeho aktuálnost a subjektivitu.

Společnost prostřednictvím veřejného mínění a trestního práva usměřňuje sexuální chování jednotlivců. Obecně společensky přijímané sexuální chování se může lišit v závislosti na místě nebo kultuře. Současně s tím se problematika mravnostní kriminality v čase vyvíjí, co dříve bylo považováno za tabu, dnes může být společensky akceptovatelné. Na druhou stranu některá jednání mohou být sice nemravná nebo nevhodná, ale nemusí být nezbytně zakotvena v trestním zákoníku jako trestný čin. Závažnost mravnostní kriminality spočívá nejen v traumatizujících dopadech na oběti a jejich okolí, ale také ve vysoké latenci a v nebezpečí, že se často pojí s dalšími druhy kriminality.

V této diplomové práci si kladu za cíl vytvořit základní přehled v oblasti mravnostní kriminality, vymezit pojmy vztahující se k této problematice a poskytnou hlubší náhled do výkladu vybraných sexuálních trestných činů. K naplnění tohoto cíle je diplomová práce členěna do čtyř stěžejních kapitol. V první kapitole se zaměřuji na definici základních pojmů jako je morálka, právo a mravnostní kriminalita s důrazem na jejich vzájemný vztah a na rozdíly mezi právem a morálkou. V této kapitole se zabývám kriminalitou z hlediska legálního a sociologického pojetí, následně se věnuji definici pojmu samotné mravnostní kriminality a jejímu vztahu k morálce a právu. Dále zmiňuji statistiku vývoje mravnostní kriminality za poslední roky.

Druhá kapitola se věnuje problematice pachatele a oběti mravnostní trestné činnosti a jejich vymezení z hlediska trestního práva i kriminologie. Dále se tato kapitola věnuje kategorizaci pachatelů, podrobněji se zaměřuje na přítomnost sexuální deviace u pachatelů a na jejich osobnost. Nakonec je soustředěna zvláštní pozornost na pachatele trestného činu znásilnění a pohlavního zneužití. Oběť je v této kapitole pojata jak z hlediska zákona o obětech trestných činů, tak z hlediska kriminologického. Je zde vysvětlen rozdíl mezi obětí a poškozeným, definován pojem zvlášť zranitelné oběti. Pozornost je věnována také viktimologickým pojmům jako je viktimizace nebo viktimita (viktimnost) a následně vztahu mezi pachatelem a obětí.

Třetí kapitola se zaměřuje na rozbor právní úpravy vybraných mravnostních trestných činů a podrobněji se soustředí na trestný čin znásilnění, sexuální nátlak, pohlavní zneužití a na výrobu

a jiné nakládání s dětskou pornografií. Tato kapitola dále obsahuje zamyšlení nad problematickými místy právní úpravy některých mravnostních trestných činů a nad problematikou Istanbulské úmluvy. Zvláštní pozornost je věnována trestnému činu znásilnění a trestnému činu výroba a jiné nakládání s dětskou pornografií.

Ve čtvrté kapitole jsou nastíněny možnosti prevence, jak kriminality obecné, tak kriminality mravnostní. Prevenci obecné kriminality dělím do skupin z hlediska obsahového zaměření na prevenci sociální, situační a viktimologickou. Podle okruhu adresátů na primární a sekundární. Prevenci mravnostní kriminality rozdělují podle toho, zda působí na deviantního či nedevariantního pachatele. V závěru této kapitoly je zvláštní pozornost soustředěna na prevenci mravnostní trestné činnosti páchané na dětech.

V této diplomové práci čerpám z odborné literatury, a to především z monografií z oblasti trestního práva a kriminologie. Dále vycházím z komentářů k trestnímu zákoníku a elektronických zdrojů, použita je i judikatura a odborné články.

1 Vymezení základních pojmů

Pro správné pochopení problematiky mravnostní kriminality a snadnou orientaci v této oblasti je třeba nejprve vymežit základní pojmy, se kterými se budeme často setkávat v průběhu celé diplomové práce. K tomuto účelu budou v první kapitole definovány pojmy jako je morálka a její vztah k právu, kriminalita, samotný pojem mravnostní kriminality a jejich vzájemné propojení.

1.1 Morálka a právo

Obecně společensky přijímané morální normy a trestní právo jsou nástrojem společnosti, jak korigovat sexuální chování jednotlivců. Sřet práva s morálkou může představovat problém i v oblasti mravnostní kriminality, kdy může být předmětem diskuzí, jaká jednání kriminalizovat. Je velmi individuální, jaké jednání v sexuální oblasti je pro člověka akceptovatelné a jaké už je za hranicí. Některá jednání mohou být sice nemorální, ale nemusí být nutně, pro nižší společenskou škodlivost, stanovena trestným činem.

Morálku lze chápat jako souhrn hodnotících soudů, názorů, zvyků a pravidel, podle kterých se lidé řídí ve svém chování. Je podmíněná historií a kulturou dané společnosti. Dodržování morálky podléhá kontrole ze strany veřejnosti, ale je vnímáno a hodnoceno i člověkem, který se konkrétního jednání dopouští. Při jejím porušování člověk pocítuje stud, vinu či rozmrzelost, jež můžeme chápat jako vnitřní sankce. Teorie morálky se nazývá etika.¹ Morálka spolu s náboženstvím nebo politikou patří mezi neprávnické normativní systémy. Právo má narozdíl od morálky státem stanovenou a uznanou formu a v případě porušení může být žádoucí chování státem vynuceno. Stát také zajišťuje jednotu práva na svém území, zatímco obsah morálních norem se může mezi jednotlivci mírně lišit. Pojem morálka pochází z latinského „*mos*“, „*mores*“, což lze přeložit jako zvyk, obyčej nebo mrav. V širším smyslu morálkou rozumíme mravní ideje a názory jednotlivce na to, co je správné nebo spravedlivé, jsou to jisté mravní standardy chování či mravní postoje.²

Lze říci, že morální normy jsou pravidla chování, které stanoví vzor jednání pro opakující se společenské situace. Morální normy většinou představují nepsaná pravidla, ale mohou být obsaženy v právních předpisech nebo na ně právo může nepřímou odkazovat, například požadavek jednání v souladu s dobrými mravy. Morálka na lidi působí jednak prostřednictvím veřejného

¹CHMELÍK, Jan a kol. *Mravnost, pornografie a mravnostní kriminalita*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-739-6, s. 15.

²HARVÁNEK, Jaromír a kol. *Teorie práva*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1998. ISBN 80-210-1791-0, s. 24.-25.

mínění a jednak skrze morální vědomí a svědomí jednotlivce. Veřejné mínění je soubor názorů a hodnotících soudů, které propojují společnost. Odsouzení veřejným míněním je pak sankcí za porušení morálních norem. Vlastní morální vědomí a svědomí jednotlivce chápeme jako vnitřní přesvědčení o tom, co je čestné a spravedlivé, což následně ovlivňuje samotné jednání člověka. Nejdůležitějším projevem morálky je tedy přesvědčení osoby, že se má chovat určitým způsobem.³

Morálka působí na širší okruh společenských vztahů než právo a tím usměrňuje i oblast, kterou právo neupravuje. Právo a morálka se vzájemně prolínají a mohou být buď v souladu nebo v konfliktu. Morální normy se od práva liší mírou konkrétnosti, způsobem vzniku a formou vyjádření. Morální normy vnikají spontánně dlouhodobým dodržováním, jsou abstraktnější a nemívají psanou formu. Právo se může někdy dostat do střetu s morálkou například v otázkách povolení euthanasie, potratů nebo sňatků homosexuálů.⁴ K takové situaci může dojít i v otázkách mravnostní kriminality, jelikož může být sporné, jaké jednání by mělo být trestáno.

1.2 Kriminalita

Pojem kriminalita neboli zločinnost nelze zcela přesně definovat, neboť ohledně jeho vymezení existuje řada rozdílných názorů. Tradičně mluvíme o dvou pojetích kriminality – legálním (juristickém) a sociologickém. Tato pojetí se liší podle předmětu zkoumání. Dle legálního chápání kriminality se kriminalitou rozumí trestná činnost, tedy soubor trestných činů, které byly spáchány na daném území za určitý čas, zpravidla za jeden rok. Výhodou legálního pojetí je jeho určitost, naopak jeho nedostatek spočívá v tom, že nezahrnuje jevy, které kriminalitě předchází nebo ji ovlivňují. Sociologické pojetí za kriminalitu považuje i jednání, které je společensky nežádoucí, byť není trestněprávně postihované. Oproti legálnímu pojetí se tedy zabývá širším okruhem trestných činů. Předností sociologického pojetí je jeho komplexnost, nevýhodu můžeme spatřovat v jeho neurčitosti a nejednoznačnosti.⁵ Ztrácí se tak jasná hranice mezi tím, jaké jednání je už považováno za kriminální a jaké ještě ne. Chápání kriminality značně ovlivňují i tradice, v Evropě je většinou kriminalita vnímána jako trestná činnost. Lze tedy říci, že je preferováno legální pojetí kriminality.⁶

Ze zprávy Ministerstva vnitra o situaci v oblasti vnitřní bezpečnosti a veřejného pořádku na území České republiky v roce 2020 je patrné, že situace kriminality zůstala stabilizovaná

³ Tamtéž, s. 28.-29.

⁴ HARVÁNEK, Jaromír a kol. *Teorie práva*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1998. ISBN 80-210-1791-0, s. 29.-31.

⁵ JELÍNEK, Jiří a kol. *Kriminologie*. Praha: Leges, 2021. ISBN 978-80-7502-499-2, s. 22.

⁶ HOLCR, Květoň. *Kriminologie*. 1. vyd. Praha: Leges, 2009. ISBN 978-80-87212-27-1, s. 11.

a pokračuje trend postupně klesající evidované kriminality. Převažují majetkové trestné činy a postupně se zvyšuje kriminalita páchaná v kyberprostoru. Zpráva upozorňuje na to, že bylo dosaženo nejnižší úrovně kriminality v historii, k čemuž pravděpodobně přispělo omezení mobility obyvatelstva v důsledku pandemie covid-19 a zavedení řady mimořádných opatření. Oproti roku 2019 činil pokles kriminality o 16,9 %. Poklesly všechny druhy trestné činnosti od majetkové, přes hospodářskou až po násilnou kriminalitu. V souvislosti s pandemií se ale objevila nová rizika v oblasti domácího násilí, lidé trávili více času v online prostředí, s čímž se pojí zvýšené ohrožení rizikových skupin jako například dětí nebo seniorů.⁷

1.3 Mravnostní kriminalita

Mravnostní kriminalitu Chmelík definuje jako trestné činy, pro které je charakteristické, že pachatel v rozporu s právem zasahuje do svobody rozhodování o pohlavním styku oběti nebo do jejího mravního či tělesného vývoje. Pojem mravnostní kriminalita by ale neměl být zaměňován s pojmem mravnostní nebo sexuální trestná činnost. Pojem mravnostní kriminality je širší, neboť představuje širší oblast jednání, ale ne každé takové jednání musí být zároveň konkrétním trestným činem.⁸

Podle Marešové můžeme mravnostní kriminalitu definovat jako trestnou činnost, která má sexuální charakter nebo přímo souvisí se sexuálními aktivitami. Rozsah mravnostní kriminality je pak odrazem morálky společnosti. Morální úroveň veřejnosti lze spatřovat v tom, jak veřejnost toleruje prostituci, sexuální násilí v rodině, pornografii včetně jejího obsahu. Pomocí trestněprávních norem pak společnost vymezuje, jaké jednání je již za hranicí morálky a bude trestním zákonem označeno za trestný čin a pachatelů bude uložena sankce. Většina porušení mravních norem ale není zároveň trestnou činností.⁹

Mravnostní kriminalitu lze chápat jako všechna jednání spjatá se sexuální potřebou a pohlavním pudem, která jsou společensky netolerovatelná. Tuto oblast je potřeba právně regulovat, protože pro každého člověka je subjektivní, jaké jednání je ještě přijatelné a jaké ne. Právní úprava má jasně stanovit hranice intimity, které by nikdo neměl překračovat. Mravnostní

⁷ Zpráva o situaci v oblasti vnitřní bezpečnosti a veřejného pořádku na území České republiky v roce 2020. MV ČR [online]. Praha: Ministerstvo vnitra ČR [cit. 2022-08-22]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/statistiky-kriminality-dokumenty.aspx>

⁸ CHMELÍK, Jan a kol. *Mravnost, pornografie a mravnostní kriminalita*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-739-6, s. 15-16.

⁹ CEJP, Martin a Alena MAREŠOVÁ. *Variantní scénáře vybraných druhů kriminality*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2008. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). 978-80-7338-074-8, s. 35.

kriminalita představuje sice jen malou část z kriminality celkové, ale závažnost jejích dopadů je nezanedbatelná.¹⁰

Zpráva ministerstva vnitra o situaci v oblasti vnitřní bezpečnosti a veřejného pořádku z roku 2020 sděluje, že mravnostní trestná činnost v České republice se oproti roku 2019 snížila. V roce 2020 byly nejčastěji páchané ostatní mravnostní trestné činy, dále pak trestný čin znásilnění a pohlavního zneužití. Přestože mravnostní kriminalita klesla, v současné době je stále aktuální páchaní mravnostní trestné činnosti za použití moderních informačních technologií a lze předpokládat, že bude převládat i v následujících letech. Pachatelé se na sociálních sítích vydávají za vrstevníky mladistvých, přičemž se od nich pokouší získat intimní fotografie nebo videozáznamy a následně je pak kvůli tomu vydírají.¹¹ Důvěřiví mladiství tímto způsobem podceňují nebezpečí hrozící na internetu, zejména pak na seznamkách a sociálních sítích. Neuvědomují si, riziko, že zveřejněné materiály se sexuálním podtextem se mohou dostat komukoliv do ruky a nekontrolovaně se šířit dál.

Zpráva o situaci v oblasti vnitřní bezpečnosti z roku 2021 uvádí, že oproti předchozímu roku byl zaznamenán nárůst mravnostní trestné činnosti o 17 %, ačkoliv celková kriminalita meziročně poklesla. Za příčiny nárůstu považuje lepší vyhledávací činnost policie, hojně využívání prostředků elektronické komunikace k páchaní a medializaci případů veřejně známých osobností včetně kampaní různých hnutí na podporu obětí, což přispívá k ochotě obětí trestné činy oznamovat. Nárůst se dotkl hlavně trestného činu znásilnění a zneužití dítěte k výrobě pornografie.¹²

Projevuje se tendence zvyšujícího se počtu trestných činů v souvislosti s přechováváním, šířením a výrobou dětské pornografie. Zvýšené počty těchto trestných činů registruje Úřad služby kriminální policie a vyšetřování Policejního prezidia ČR, kterému jsou podávána hlášení prostřednictvím Europolu od Národního centra pro pohřešované a vykořisťované děti v USA. Díky tomu se policii daří sbírat data o tom, že skrze aplikace jako je Instagram, Facebook nebo Google je šířena dětská pornografie.¹³

¹⁰ GŘIVNA, Tomáš, Miroslav SCHEINOST, Ivana ZOUBKOVÁ a kol. *Kriminologie*. 5., aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2019. ISBN 978-80-7598-554-5, s. 298.

¹¹ Zpráva o situaci v oblasti vnitřní bezpečnosti a veřejného pořádku na území České republiky v roce 2020. *MV ČR* [online]. Praha: Ministerstvo vnitra ČR [cit. 2022-08-22]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/statistiky-kriminality-dokumenty.aspx>

¹² Zpráva o situaci v oblasti vnitřní bezpečnosti a veřejného pořádku na území České republiky v roce 2021. *MV ČR* [online]. Praha: Ministerstvo vnitra ČR [cit. 2022-08-28]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/statistiky-kriminality-dokumenty.aspx>

¹³ Zpráva o situaci v oblasti vnitřní bezpečnosti a veřejného pořádku na území České republiky v roce 2021. *MV ČR* [online]. Praha: Ministerstvo vnitra ČR [cit. 2022-08-28]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/statistiky-kriminality-dokumenty.aspx>

1.3.1 Dělení mravnostní kriminality

Mravnostní kriminalitu můžeme rozdělit na dvě skupiny trestných činů, a to sexuální trestné činy a trestné činy spojené s prostitucí. U sexuální kriminality jde o ukájení pohlavního pudu způsoby, které jsou pro společnost nepřijatelné a jsou v rozporu s právem. Skutkové podstaty sexuálních trestných činů jsou zařazeny převážně do hlavy III. trestního zákoníku mezi „Trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti“. Mezi nejvýznamnějšími z nich lze jmenovat znásilnění, sexuální nátlak, pohlavní zneužití, soulož mezi příbuznými, šíření pornografie, výroba a jiné nakládání s dětskou pornografií, zneužití dítěte k výrobě pornografie, účast na pornografickém představení a navazování nedovolených kontaktů s dítětem. Patří sem ale i trestné činy náležející do jiných hlav, příkladem lze uvést obchodování s lidmi, svádění k pohlavnímu styku nebo ohrožování výchovy dítěte.¹⁴ V diplomové práci se zaměřuji především na sexuální trestnou činnost, na kterou se podrobněji zaměřím v kapitole třetí. Kriminalitě spojené s prostitucí bude věnována pozornost jen v této kapitole.

Kriminalita spjatá s prostitucí není sama o sobě trestným činem, jelikož u nás není právně regulována. V trestním zákoníku jsou ale upraveny některé trestné činy, které s prostitucí bezprostředně souvisí, například trestný čin kuplířství, prostituce ohrožující mravní vývoj dětí nebo trestný čin ohrožování pohlavní nemocí, tato jednání tedy trestná jsou.¹⁵ Prostitucí se rozumí pohlavní styk poskytovaný za úplatu. Jedná se o problematický sociálněpatologický jev, který nejspíš nikdy nevymizí, naopak se v příznivých podmínkách ještě více rozvíjí.¹⁶ Kriminologie k prostituci přistupuje ze dvou různých hledisek. Buďto ji chápe jako samostatnou trestnou činnost, která je v některých zemích kriminalizována. V opačném případě ji považuje za činnost, se kterou se pojí další kriminalita, například kuplířství nebo násilí páchané na osobách, které poskytují sexuální služby.¹⁷

K řešení problému prostituce státy přistupují různými způsoby:

- Aboliční – prostituce není právně regulována, postihována jsou jen některá jednání, která s ní souvisí, například obchodování s lidmi, kořistění. Takový přístup je volen v České republice.

¹⁴ GRIVNA, Tomáš, Miroslav SCHEINOST, Ivana ZOUBKOVÁ a kol. *Kriminologie*. 5., aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2019. ISBN 978-80-7598-554-5, s. 298.-299.

¹⁵ Tamtéž, s. 298.-299.

¹⁶ NOVOTNÝ, Oto a Josef ZAPLETAL. *Kriminologie*. 3., přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2008. ISBN 978-80-7357-377-5, s. 324.-325.

¹⁷ JELÍNEK, Jirí a kol. *Kriminologie*. Praha: Leges, 2021. ISBN 978-80-7502-499-2, s. 350.

- Reglementační – prostituce je právem povolena jako legální výdělečná činnost, přičemž jsou stanoveny podmínky, za kterých je možné ji provozovat.
- Represivní – prostituce je zakázána, je trestán buď poskytovatel nebo klient.¹⁸

¹⁸ JELÍNEK, Jirí a kol. *Kriminologie*. Praha: Leges, 2021. ISBN 978-80-7502-499-2, s. 350.

2 Pachatel a oběť mravnostních trestných činů

2.1 Pachatel

Z hlediska trestněprávního je za pachatele v širším smyslu považována osoba, která spáchala trestný čin. Pachatelem v užším smyslu je osoba, která je trestně odpovědná a která svým jednáním naplnila všechny znaky trestného činu. Může se jednat jak o fyzickou, tak i o právnickou osobu. Fyzická osoba je pachatelem, pokud je trestně odpovědná a bezprostředně spáchala trestný čin. Fyzická osoba může být pachatelem pouze pokud naplňuje i další znaky jako je dovršení patnáctého roku věku, přičetnost v době činu, rozumová a mravní vyspělost u mladistvého, případně další znaky požadované zákonem u konkrétního trestného činu.¹⁹

Z pohledu kriminologie je pojem pachatel vykládán širěji. Pachatelem z kriminologického hlediska není jen osoba, která se dopustila trestného činu, ale mohou to být i osoby, které nejsou z nějakého důvodu trestně stíhány v trestním řízení. Pachatelem tedy může být i dítě nebo nepřičetná osoba. Kriminologie zkoumá také osoby, které svůj trest již vykonaly, potenciální pachatele nebo osoby, které se projevují sociálně patologickým chováním (drogově závislí, alkoholicí, prostitutky či extremisté). Kriminologické poznatky týkající se pachatele mohou být využity v oblasti kriminalistiky, v soudní psychiatrii, v trestním právu nebo v psychopatologii.²⁰ Je důležité upozornit na to, že z hlediska kriminologie je pachatelem i ten, kdo naplnil znaky trestného činu, přestože skutek nebyl orgány činnými v trestním řízení zjištěn nebo ten, kdo nebyl uznán vinným či byl viny zproštěn z důvodu nedostatku důkazů. Kriminologie se zabývá i jednáním, které bylo již dekriminlizováno, například může jít o zvýšení minimální hranice škody nikoli nepatrné z 5000 Kč na 10 000 Kč.²¹

Kriminologie věnuje pozornost mimo jiné i osobnosti pachatele. Osobnost můžeme definovat jako organizovaný, dynamický a interindividuálně odlišný soubor psychických a fyzických dispozic. Osobnost určuje průběh a projevy psychických reakcí, které se odráží v chování jednotlivce. Lze tedy říct, že osobnost je jedinečným souhrnem vlastností, jež se navenek projevují jednáním člověka. Osobnost je převážně stálá, ale může se v čase vyvíjet v závislosti na změnách okolního prostředí. Studium osobnosti pachatele nám pomáhá pochopit a vysvětlit jeho kriminální

¹⁹ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část.* 8. akt. a dop. vyd. Praha: Leges, 2022. ISBN 978-80-7502-576-0, s. 206-208.

²⁰ NOVOTNÝ, Oto a Josef ZAPLETAL. *Kriminologie.* 3., přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2008. ISBN 978-80-7357-377-5, s. 119.

²¹ JELÍNEK, Jiří a kol. *Kriminologie.* Praha: Leges, 2021. ISBN 978-80-7502-499-2, s. 153.

chování, předvídat způsob jeho dalšího života a napomáhá také zjištění, jak s ním zacházet, aby u něj nedošlo k recidivě.²²

Kriminologie dále zkoumá, zda se člověk zločincem již narodí nebo se jím stane v průběhu života, jinak řečeno, jestli je pachatelova trestná činnost podmíněna geneticky nebo formována sociálním působením. Kriminologie se zabývá také tím, jestli mají pachatelé určité rysy osobnosti nebo vlastnosti, kterými se odlišují od běžného člověka. Dále zkoumá, jestli je možné nějakým způsobem působit na delikventa, aby přestal v páchání trestné činnosti. Předmětem zkoumání u pachatele je inteligence, temperament, emoce, síla vůle, názory, ale i stavba těla, vzhled a sociální postavení. V současnosti je prosazován celostní pohled na osobnost pachatele, kdy je osobnost vnímána jako dynamicky se vyvíjející celek, je tedy neustále ovlivňována vnějším prostředím. Naopak v minulosti byla uznávána řada teorií o příčinách kriminality, které se zaměřovaly na výskyt konkrétní vlastnosti u jednotlivce a prosazovaly vliv dědičnosti.²³

Pachatelem sexuální trestné činnosti může být jakákoliv fyzická osoba, tedy muž i žena. Právník osoba může být odpovědná za všechny trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti kromě trestného činu soulože mezi příbuznými.²⁴

Mravnostních deliktů se dopouští pachatelé různých věkových skupin a osobnostních rysů, k rozlišení dochází až u konkrétních forem mravnostní trestné činnosti. Jiný pachatel bude tedy typický pro trestný čin znásilnění a jiný zase pro mravnostní kriminalitu páchanou na dětech. Někdy se může jednat o pachatele-psychopata, a to zejména v případech, kdy je mravnostní kriminalita spojena s fyzickým násilím. Řada delikventů mravnostní trestné činnosti může trpět sexuální úchylkou nebo patologickou sexuální preferencí, které zvyšují sexuální pud i agresivitu a podstatně snižují ovládací a rozpoznávací schopnost jednotlivce. Pachatel může být často pod vlivem alkoholu, jež tlumí morální zábrany a podporuje agresivitu. Občas je pachatelem recidivista, který se mravnostních deliktů dopouští opakovaně.²⁵ Lze tedy shrnout, že osobnost pachatele mravnostní kriminality nelze zcela přesně vymezit. Můžou se lišit věkem, typem mravnostní trestné činnosti, ale i tím, zda trpí parafilii nebo jinou duševní poruchou.

Je nutné upozornit na to, že sexuální deviace a sexuálně delikventní chování jsou dvě odlišné věci, které spolu nemusí mít žádnou souvislost. Pravdou je, že většiny sexuálních deliktů se dopouštějí lidé nedelegantní, to platí i pro trestný čin znásilnění a pohlavního zneužití. I jedinci

²² SCHEINOST, Miroslav a kol. *Kriminalita očima kriminologů*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2010. ISBN 978-80-7338-096-0, s. 84.

²³ JELÍNEK, Jiří a kol. *Kriminologie*. Praha: Leges, 2021. ISBN 978-80-7502-499-2, s. 154-155.

²⁴ Tamtéž, s. 624.

²⁵ CHMELÍK, Jan a kol. *Mravnost, pornografie a mravnostní kriminalita*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-739-6, s. 23.

sexuálně normální se mohou někdy chovat deviantně, a naopak někteří sexuální devianti se na první pohled vůbec nemusí deviantně jevit. Řada sexuálních deviantů se nikdy žádného sexuálního deliktu nedopustí a své deviantní potřeby se jim podaří uspokojit jiným, sociálně přijatelnějším způsobem (například masturbací s deviantními fantaziemi).²⁶

2.1.1 Kategorizace pachatelů

V kriminologii existuje řada typologií, podle kterých lze pachatele mravnostní kriminality kategorizovat. Dva hlavní směry typologií představují třídění podle typu trestného činu a podle osobnosti pachatele. Pachatele je možné třídit také podle způsobu provedení na kontaktní a nekontaktní. Do skupiny kontaktních delikventů spadají hlavně pachatelé trestného činu znásilnění, pohlavního zneužití nebo incestu. Nekontaktní pachatelé se dopouštějí nejčastěji exhibicionismu nebo sexuální kriminality na internetu, zejména na sociálních sítích. Dále je možné dělit pachatele podle toho, zda se dopouštějí násilné nebo nenásilné sexuální trestné činnosti.²⁷

Co se týče sexuálního zneužívání dětí, rozlišujeme extrafamiliární a intrafamiliární typ pachatele. Extrafamiliární typ se zaměřuje na děti mimo okruh své rodiny, zatímco intrafamiliární typ napadá dětské oběti uvnitř své vlastní rodiny, ať už jde o vlastní nebo nevlastní potomky, vnoučata či mladší sourozence. Existuje i pachatel, který představuje kombinaci výše zmíněných typů.²⁸

Chmelík uvádí dělení sexuálních delikventů na ty, kteří svou trestnou činnost páchají na mládeži a na pachatele zaměřené na dospělé oběti. Pachatele, kteří se dopouští mravnostní kriminality na mládeži je možné rozdělit do následujících skupin:

- Sexuální devianti, kterým sexuálnímu ukojení stačí pouhá přítomnost dítěte nebo jakýkoliv styk s dětmi. Často jde o recidivisty a může se u nich vyskytovat i sadistická orientace, své činy páchají promyšleně a pečlivě je připravují.
- Pachatelé vyššího věku, kteří trpí sexuální nedostatečností (impotenti). Je pro ně charakteristické, že v nižším věku byli sexuálně normální a často se u nich projevují také poruchy mozku.

²⁶ KOVÁŘ, Petr a kol. *Sexuální agrese: znásilnění z pohledu medicíny a práva*. Praha: Maxdorf, 2008, Jessenius. ISBN 978-80-7345-161-5, s. 88.

²⁷ BLATNÍKOVÁ, Šárka, Petra FARIDOVÁ a Petr ZEMAN. *Násilná sexuální kriminalita – téma pro experty i veřejnost*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2014. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 978-80-7338-143-1, s. 125.

²⁸ Tamtéž.

- Delikventi, na kterých je dítě závislé, například otec, vychovatel nebo pedagog. Zneužívají závislosti dítěte k zakrytí trestné činnosti tím, že ho zastrašují nebo vydírají a často o jejich jednání ví i jejich partner/ka.
- Pachatelé, kteří jsou sami dětmi, většinou v pubertě, kteří sexuální trestnou činnost páchají spontánně, po vzájemné dohodě s obětí.²⁹

Pachatele zaměřené na dospělé lze podle Chmelíka kategorizovat následovně:

- Delikventi, pro něž mravnostní kriminalita představuje zdroj příjmů a dopouští se jí za účelem zisku, nikoliv sexuálního uspokojení. Můžou to být například kuplíři, výrobci pornografických děl nebo pachatelé organizované mravnostní trestné činnosti. Jedná se o velmi nebezpečné jedince, kteří často používají násilí, zastrašování a vydírání, přičemž jejich nebezpečnost stoupá s mírou organizovanosti trestné činnosti.
- Přestárlé osoby se sexuální nedostatečností, jež své sexuální pudry již nejsou schopni ukojit klasickým způsobem. Nejčastěji se dopouští znásilnění, mohou mít i sadistické či agresivní sklony a většinou netrpí sexuální deviací. V takovém případě jsou velmi nebezpeční, protože se mohou dopustit opravdu těžkého fyzického ublížení na zdraví. Sexuální deviace se naopak vyskytuje u těchto pachatelů, kteří se mravnostní kriminality dopouští na osobách stejného pohlaví.
- Pachatelé trestného činu znásilnění, což jsou většinou osoby ve věku 20-30 let, pro něž je typická závislost na alkoholu.
- Recidivující pachatelé, může jít o jednotlivce či skupiny. Všechny recidivisty spojuje to, že vždy následují stejný postup spáchání, jež spočívá v typování oběti, vyhlédnutí místa spáchání, navázání kontaktu s obětí, překonání jejího odporu, a nakonec následuje utajování spáchaného sexuálního deliktu.³⁰

Nejpodstatnějším rozlišovacím faktorem u pachatele sexuální kriminality je, zda se u něj vyskytuje sexuální deviace či nikoliv. **Sexuální deviaci** (neboli *parafílii* či *poruchu sexuální preference*) lze definovat jako chování, které nějakým způsobem vybočuje z referenčního rámce sexuálně normálního chování. Parafilní jedinec se vyznačuje tím, že má odlišnou strukturu sexuální motivace, jde tedy hlavně o intrapsychický faktor. Ten následně způsobuje projevy sexuální deviace navenek, tedy sexuálně deviantní chování. Sexuální deviaci lze chápat jako

²⁹ CHMELÍK, Jan a kol. *Mravnost, pornografie a mravnostní kriminalita*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-739-6, s. 23.-24.

³⁰ Tamtéž, s. 24.

kvalitativní odchylku struktury sexuálního motivačního systému. Ze sexuologického pohledu jsou za normální považovány sexuální aktivity založené na konsenzu mezi psychosexuálně a somatosexuálně zralými partnery, kteří nejsou pokrevně příbuzní v přímé linii. Podstatné také je, že tyto aktivity nezpůsobují psychické nebo fyzické poškození žádného z partnerů. Parafilie se navenek nemusí projevovat jen jako závažné trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti, ale může jít i o méně nebezpečné, ač obtěžující aktivity (např. exhibicionismus).³¹

Sexuální deviace lze rozdělit na dvě základní skupiny – deviace v aktivitě a deviace v objektu, případně jejich kombinace. Deviace v aktivitě znamená poruchu ve způsobu, kterým pachatel dosahuje sexuálního vzrušení a uspokojení. Řadíme k nim zejména voyeurismus, exhibicionismus, patologickou sexuální agresivitu, tušérství, frotérismus, agresivní sadismus a sadomasochismus. Pro deviace v objektu je charakteristické neadekvátní zaměření sexuální touhy, která je orientována na netypický objekt. Příkladem lze jmenovat pedofilii, transvestitismus nebo fetišismus.³²

Léčba sexuálních delikventů zahrnuje různé psychoterapeutické, farmakoterapeutické a sociální postupy, které ve většině případů umožní návrat pacienta do společnosti. Tato opatření lze kombinovat s některým typem biologické léčby, kterou může být hormonální léčba, psychofarmaka a výjimečně také kastrace. Léčebné programy většinou probíhají ústavní formou v psychiatrických zařízeních nebo ambulantní formou skrze docházení do sexuologických či psychiatrických oddělení nemocnic. Základem je přesná sexuologická diagnostika a zaměření sexuologické léčby na deviantní problém pacienta. Cílem terapie je posílení vědomé kontroly chování jedince, sexuální adaptace, a nakonec dosažení jeho celkové sociální reintegrace.³³ Více o léčbě sexuálních deviantů bude uvedeno v kapitole čtvrté, která se zaměřuje na prevenci mravnostní kriminality, neboť léčba sexuálních deviantů nemá pouze nápravný význam, ale také preventivní.

Neparafilní sexuální delikventi se vyznačují tím, že jsou sociálně maladaptovaní a mívají celkově problémovou osobnost, což je způsobeno zejména komplikacemi při vývoji. Typicky vyrůstali v disfunkční nukleární rodině, páchají i jiné kriminální činy, jsou partnersky i profesionálně maladaptovaní a mívají narušené mezilidské vztahy. Tím se významně odlišují od jedinců trpících sexuální deviací, u nichž je problémovost omezena pouze na sexuální oblast. U sexuálních deviantů bývá narušen jejich psychosexuální vývoj, ale vývoj v jiných oblastech zůstává nenarušený. Pparafilní pachatelé bývají oproti neparafilním úspěšnější ve svém profesním,

³¹ WEISS, Petr. *Sexuologie*. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-2492-8, s. 469.

³² Tamtéž, s. 470.-476.

³³ WEISS, Petr. *Sexuologie*. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-2492-8, s. 496.-498.

partnerském a sociálním životě. Příkladem pachatelů, kteří netrpí poruchou sexuální preference mohou být nezralí jedinci, u nichž se projevuje nedostatečné zvnitřnění společenských norem, lidé s poruchou osobnosti, kteří mají nutkání okamžitě vyhovět svým pudům nebo jedinci, u nichž je mravnostní trestná činnost způsobena vlivem alkoholu či dlouhodobou sexuální deprivací. U neparafilních pachatelů je nejčastěji diagnostikován psychosexuální infantilismus neboli psychosexuální nevyzrállost, což je stav běžně se vyskytující v pubertě, ale u některých jedinců může přetrvávat i déle. Psychosexuální nevyzrállost způsobuje, že člověk nedokáže přesně rozlišovat sexuální objekty podle věku a pohlaví nebo mívá problémy při úvodní erotické interakci, takže ve fázi dvoření obvykle nebývá úspěšný.³⁴

Lze shrnout, že sexuálních deliktů se mohou dopouštět jak pachatelé sexuálně normální, tak i jedinci trpící sexuální deviací. Neexistují žádné ověřitelné údaje, podle kterých bychom mohli s jistotou určit počet deviantů mezi pachateli mravnostní trestné činnosti. Včasná diagnóza a určení vhodného způsobu léčby je stěžejní nejen pro nápravu pachatele, ale i z pohledu prevence. Je tedy nezbytné, aby u každého pachatele sexuálního trestného činu byl vypracován znalecký posudek a případně odhalena parafilie.³⁵

Pachatele mravnostní kriminality lze kategorizovat i podle druhu trestného činu, kterého se dopustili. Takto rozlišujeme dvě základní skupiny – pachatele znásilnění a pohlavního zneužití.

2.1.2 Pachatel trestného činu znásilnění

Pachatelé znásilnění nepředstavují stejnorodou skupinu, ale lze u nich vyzorovat některé společné znaky. Většina z nich má negativní pohled na ženy, schvalují mýty o znásilnění, přehlízejí či ospravedlňují použité násilí a hyperidentifikují se s rolí muže. Občas se u nich projevují poruchy osobnosti, pocity zbytečnosti, nízké sebevědomí, zranitelnost, nestabilní sociální vztahy a agresivní chování. Pachatele znásilnění lze rozdělit podle toho, zda jsou motivováni sexuálními potřebami či nikoliv. Sexuálně motivovaný bývá výhradně sexuální pachatel a sadistický pachatel, naopak sexuálně nemotivovaný je pachatel síly a kontroly a příležitostný pachatel.³⁶ Pachatele znásilnění lze kategorizovat následovně:

- **Výhradně sexuální** pachatel vyhledává sexuální uspokojení a je ochotný použít tolik síly, kolik je potřeba. Kvůli tomu má problémy s navazováním normálních vztahů,

³⁴ KOVÁŘ, Petr a kol. *Sexuální agrese: znásilnění z pohledu medicíny a práva*. Praha: Maxdorf, 2008, Jessenius. ISBN 978-80-7345-161-5, s. 88.-90.

³⁵ Tamtéž, s. 90.

³⁶ DIANIŠKA, Gustáv a kol. *Kriminológia*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, ISBN 978-80-738-198-4, s. 183.

a proto násilí a znásilnění vidí jako jediný možný způsob dosažení svého sexuálního uspokojení.

- **Sadistický** pachatel je jedním z nejnebezpečnějších, sexuálně ho uspokojuje bolest a strach oběti. Může také trpět antisociální poruchou osobnosti.
- **Pachatel síly/kontroly** se vyznačuje tím, že více touží po síle a ovládnutí oběti než dosažení sexuálního uspokojení. Typické je pro něj ponižování oběti nebo dokonce její zdrogování.
- **Příležitostný** pachatel představuje situační typ, kterého láká dobrodružství a impulzivita. Tito pachatelé se znásilnění dopouští obvykle během jiného trestného činu, například při vloupání.³⁷

Jisté charakteristické rysy mají pachatelé trestného činu znásilnění. Jejich věk se většinou pohybuje mezi 20-30 lety, výjimečně jsou i starší. Chmelík uvádí, že ve srovnání s jinými mravnostními trestnými činy se u znásilnění vyskytuje spíše menší intenzita násilí, někdy ale pachatel může použít i hrubší formy násilí, což závisí na způsobu překonání odporu oběti. Ke znásilnění nejčastěji dochází pod vlivem alkoholu.³⁸ Většiny případů znásilnění se dopouští pachatel, kterého oběť zná, neklade tedy tak výrazný odpor a pachateli stačí použít méně intenzivní formy násilí. Dochází i k případům, kdy se oběť není schopná v dané situaci bránit vůbec, takže pachatel k násilí ani nepřikročí.

Institut pro kriminologii a sociální prevenci v roce 2015 zveřejnil výsledky výzkumu týkajícího se znásilnění v České republice. Analyzoval výzkumný vzorek 584 pachatelů, z nichž bylo 579 mužů a 5 žen. Z výzkumu vyplynulo, že v polovině případů byl pachatel pod vlivem návykové látky, 30 % pachatelů trpělo sexuální deviací, v 60 % případů byla diagnostikována porucha osobnosti a ve zhruba 40 % případů šlo o neznámého pachatele. Dále z výzkumu vyplynulo, že v 58 % případů došlo ke znásilnění ve vnitřních prostorách, například v bytě pachatele nebo oběti, v hotelovém pokoji nebo na ubytovně.³⁹

2.1.3 Pachatel trestného činu pohlavního zneužití

Ve společnosti vládne přesvědčení, že pachatelem trestného činu pohlavního zneužití by měl být pravděpodobně pedofil, opak je ale pravdou. Sexuálních deviantů, tedy pedofilů se mezi

³⁷ DIANIŠKA, Gustáv a kol. *Kriminologie*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, ISBN 978-80-738-198-4, s. 183.-184.

³⁸ CHMELÍK, Jan a kol. *Mravnost, pornografie a mravnostní kriminalita*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-739-6, s. 24.-25.

³⁹ BLATNÍKOVÁ, Šárka, Petra FARIDOVÁ a Petr ZEMAN. *Znásilnění v ČR – trestné činy a odsouzení pachatelé*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2015. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 978-80-7338-153-0, s. 49.

pachateli tohoto trestného činu vyskytuje pouze asi třetina. Pachatele pohlavního zneužití je možné rozdělit do dvou skupin, na fixované a regredované. První z nich je skutečným sexuálním deviantem, zatímco druhý páchá pedofilní trestnou činnost pouze situačně a impulsivně, přestože ho běžně přitahují osoby jeho věku.⁴⁰

Jiné rozdělení pachatelů trestného činu pohlavního zneužití nabízí Larnningova typologie, podle které rozlišujeme situační typ a preferenční typ pachatele. Situační typ není primárně orientován na děti, ale této trestné činnosti se dopouští pod vlivem stresu. Je pro něj typická nižší inteligence, nízký socioekonomický status a často trpí disociální poruchou osobnosti. Jeho kriminální chování se projevuje různorodě. Preferenční typ se zaměřuje zejména na děti, které představují hlavní zdroj jeho sexuálního uspokojení. Má vyšší inteligenci a socioekonomický status, projevuje se u něj parafilie, zejména pedofilie, sadismus či voyerismus. Pro jeho kriminální chování je charakteristická specializace.⁴¹

Lze shrnout, že pachatelem pohlavního zneužívání je nejčastěji člověk nezralý, sociálně neadekvátní, trpící zvýšenou vzrušivostí a nedostatečným sebeovládáním, trestné činnosti se dopouští spíše impulsivně. Pro recidivisty je typické, že mají blok emocionálních vazeb, chovají se podřízeně, mají nízké sebevědomí, bojí se riskovat, nemají zábrany k trestné činnosti a často jsou to introverti. Trestné činnosti se dopouští osamoceně a nejsou přitom pod vlivem alkoholu.⁴²

2.2 Oběť

Nejprve je třeba vymežit pojem oběti z pohledu trestního práva a následně z pohledu kriminologického. Základní definici oběti obsahuje **zákon o obětech trestných činů** v § 2 odst. 2, který uvádí, že „*Obětí se rozumí fyzická osoba, které bylo nebo mělo být trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena škoda nebo nemajetková újma nebo na jejíž úkor se pachatel trestným činem obohatil nebo měl obohatit.*“⁴³ Z této definice vyplývá, že za oběť lze považovat pouze fyzickou osobu, nikoliv osobu právnickou, protože ta nemá schopnost svými city vnímat útrapy, které jí byly trestným činem způsobeny. Právnická osoba se nemůže stát ani předmětem sekundární viktimizace. Právnickou osobu nelze tedy považovat za oběť ve smyslu zákona o obětech trestných činů, ale v trestním řízení může mít postavení poškozeného. Trestným činem

⁴⁰ VÁLKOVÁ, H., KUČTA, J., HULMÁKOVÁ, J. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3.vyd. Praha: C.H.Beck, 2019, ISBN 978-80-7400-732-3, s. 436.

⁴¹ VÁLKOVÁ, H., KUČTA, J., HULMÁKOVÁ, J. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3.vyd. Praha: C.H.Beck, 2019, ISBN 978-80-7400-732-3, s. 437.

⁴² Tamtéž.

⁴³ Zákon č. 45/2013 Sb., *o obětech trestných činů a o změně některých zákonů*, ve znění pozdějších předpisů.

ve smyslu tohoto zákona rozumíme i čin jinak trestný pro nedostatek věku nebo nepříčetnost, protože i takový čin způsobuje oběti srovnatelnou újmu jako trestný čin.⁴⁴

Zákon o obětech trestných činů v § 2 odst. 3 rozšiřuje definici oběti o pozůstalé po oběti, která v důsledku trestného činu zemřela, pokud pozůstalí v důsledku její smrti utrpěli újmu. Konkrétně je v takovém případě za oběť považován příbuzný v pokolení přímém, sourozenec, osvojenec, osvojitel, manžel, registrovaný partner, druh nebo osoba, které oběť ke dni své smrti poskytovala výživu.⁴⁵ Tento zákon obětem přiznává několik práv, a to právo na poskytnutí odborné pomoci, právo na informace, na ochranu před hrozícím nebezpečím, na ochranu soukromí, na ochranu před druhotnou újmou a na peněžitou pomoc.⁴⁶

Je nutné rozlišovat mezi pojmem oběť podle zákona o obětech trestných činů a pojmem poškozený. Hranice mezi těmito pojmy je obtížně vymežitelná, protože ta stejná osoba vystupuje v obou procesních postaveních, takže se tyto pojmy částečně překrývají. Poškozený je čistě procesním pojmem, označuje jeden ze subjektů trestního řízení, který je zároveň i stranou trestního řízení. Poškozený se od primární oběti odlišuje hlavně tím, že k ublížení na zdraví, způsobení škody nebo nemajetkové újmy či k bezdůvodnému obohacení skutečně došlo. Nestačí, že trestným činem měla újma jen vzniknout. Pojem poškozený je širší v tom smyslu, že jím může být i právnická osoba a také právní nástupce poškozeného, zatímco obětí je jen osoba fyzická. Oběť může být vnímána širěji v tom, že obětí mohou být i osoby pozůstalé, po osobě, která v důsledku trestného činu zemřela. Oba pojmy se z části překrývají, jelikož oběť má některá práva jako poškozený v trestním řízení. Na oběť je nutné pohlížet spíše jako na subjekt, který má právo na zvláštní péči ze strany státu než jako na stranu v trestním řízení.⁴⁷

Pokud tedy mluvíme o poškozeném, chápeme tím zejména subjekt trestního řízení se všemi procesními právy. Pokud hovoříme o oběti, máme na mysli fyzickou osobu, které v důsledku trestného činu vznikla újma, a proto jí bude ze strany státu poskytnuta péče, případně dojde ke kompenzaci újmy. Oběť zpravidla mívá postavení poškozeného v trestním řízení.⁴⁸

Další kategorii obětí vymezuje zákon o obětech trestných činů v § 2 odst. 4 jako **zvlášť zranitelnou oběť**. Ačkoli každá oběť je zranitelná, do této kategorie spadají hlavně oběti, u kterých existuje zvýšené riziko sekundární nebo opakované viktimizace. Jsou to oběti, které

⁴⁴ JELÍNEK, Jiří a kol. *Zákon o obětech trestných činů: komentář s judikaturou*. 2., dopl. a rozš. vyd. Praha: Leges, 2014. Komentátor. ISBN 978-80-7502-016-1, s. 27.-29.

⁴⁵ Zákon č. 45/2013 Sb., *o obětech trestných činů a o změně některých zákonů*, ve znění pozdějších předpisů.

⁴⁶ Tamtéž.

⁴⁷ JELÍNEK, Jiří a kol. *Zákon o obětech trestných činů: komentář s judikaturou*. 2., dopl. a rozš. vyd. Praha: Leges, 2014. Komentátor. ISBN 978-80-7502-016-1, s. 16.-17.

⁴⁸ JELÍNEK, Jiří, Tomáš GRÍVNA a kol. *Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. Praha: Leges, 2012. Teoretik. ISBN 978-80-87576-39-7, s. 25.

mohou být zastrašovány pachatelem nebo jsou velmi náchylné k prohloubení jejich stresu účastí v trestním řízení, například při výslechu. Těmto obětem je třeba poskytnout ochranu pomocí zvláštních opatření, aby došlo k omezení další viktimizace. Zvláště zranitelné oběti představují poměrně rozmanitou kategorii, přičemž často záleží na konkrétní situaci, která přispívá ke zvýšení jejich zranitelnosti. Zvláštní zranitelnost může být důsledkem osobní charakteristiky oběti, typu trestného činu nebo současné životní situace oběti. Těmto obětem náleží zvláštní práva, například právo na bezplatnou odbornou pomoc, právo na zabránění kontaktu s osobou označenou za pachatele, právo na výslech osobou stejného pohlaví či na výslech prováděný zvláště citlivě.⁴⁹

Zvláště zranitelnou obětí může být:

- a) dítě
- b) osoba ve vysokém věku nebo postižená fyzickým či psychickým handicapem
- c) oběť trestného činu obchodování s lidmi, trestného činu znásilnění a dalších určitých trestných činů
- d) **oběť trestného činu proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti**, trestného činu, který zahrnoval nátlak, násilí či pohrůžku násilím, trestného činu spáchaného pro příslušnost k některému národu, rase, etnické skupině, náboženství, jestliže je v daném případě zvýšené nebezpečí způsobení druhotné újmy zejména s ohledem na její věk, pohlaví, rasu, národnost, sexuální orientaci, náboženské vyznání, nebo s ohledem na vztah k osobě podezřelé ze spáchání trestného činu nebo závislost na ní.⁵⁰

U obětí trestného činu proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti většinou záleží na specifických okolnostech, které ji činí zvláště zranitelnou, a proto přiznání dalších práv náležejících zvláště zranitelné oběti zákon podmiňuje splněním dalších podmínek.⁵¹

2.2.1 Oběť z pohledu viktimologie

Nauka o obětech se nazývá **viktimologie** (*victima* – oběť) a je v užším pojetí považována za součást kriminologie. Viktimologie se zabývá studiem oběti trestného činu, její rolí při vzniku a průběhu trestné činnosti a také při jejím objasňování. Zkoumá možnosti, jak oběti pomoci po trestném činu a jak zabránit viktimizaci případné oběti. Viktimologie obohacuje kriminologické poznatky týkající se etiologie trestných činů tím, že se zaměřuje na oběť jako na účastníka procesu

⁴⁹ JELÍNEK, Jiří a kol. *Zákon o obětech trestných činů: komentář s judikaturou*. 2., dopl. a rozš. vyd. Praha: Leges, 2014. Komentátor. ISBN 978-80-7502-016-1, s. 34.-35.

⁵⁰ Zákon č. 45/2013 Sb., *o obětech trestných činů a o změně některých zákonů*, ve znění pozdějších předpisů.

⁵¹ JELÍNEK, Jiří a kol. *Zákon o obětech trestných činů: komentář s judikaturou*. 2., dopl. a rozš. vyd. Praha: Leges, 2014. Komentátor. ISBN 978-80-7502-016-1, s. 35.

vzniku kriminality. V širším pojetí je viktimologie chápána jako samostatná sociální věda mezioborového charakteru, která svou pozornost soustředí také na oběti válek, rasového pronásledování či politického útlaku. Viktimologie usiluje také o aplikaci svých poznatků v praxi, čímž přispívá ke zlepšení postavení oběti v trestním řízení, k jejich ochraně a k účinnější pomoci.⁵²

Předmět viktimologie lze rozdělit do šesti skupin:

- osoba oběti a její vlastnosti
- vztahy mezi pachatelem a obětí
- proces viktimizace a jakou roli v něm oběť hraje
- úloha oběti při odhalování, vyšetřování a projednávání věci před soudem
- pomoc oběti a možnosti jejího odškodnění
- ochrana před viktimizací, respektive způsoby, jak jí předejít.⁵³

Dalším podstatným pojmem z oblasti viktimologie je **viktimita (viktimnost)**. Jde o osobnostní predispozici jednotlivce stát se obětí kriminality. Viktimita představuje soubor biologických, sociologických a psychologických znaků, které jsou charakteristické pro oběti, s jejichž přítomností stoupá pravděpodobnost, že se člověk stane obětí trestné činnosti. Je třeba upozornit na to, že nejde o jeden izolovaný znak, ale o komplex vlastností a jejich vzájemné propojení, které přispívají k tomu, že se osoba skutečně obětí stane. Mezi takové faktory lze jmenovat:⁵⁴

- věk oběti – nejčastěji se oběťmi stávají mladí lidé nebo senioři,
- zaměstnání oběti – častými oběťmi jsou policisté, pokladní či zaměstnanci bank,
- sociální charakteristika oběti – cizinci, příslušníci etnických menšin, homosexuálové nebo drogově závislí,
- handicapované osoby – například osoby s mentální retardací.

Dalším důležitým pojmem z oboru viktimologie je **viktimizace**. Viktimizací chápeme proces poškozování a způsobování újmy člověku, v jehož důsledku se z něj stává oběť konkrétního trestného činu. Za počátek viktimizace lze považovat útok na oběť, kterým ale většinou tento proces nekončí. Újma, která byla oběti způsobena trestným činem je pouze úvodním jevem a je prohlubována dalšími zraňujícími událostmi. Tradičně se viktimizace dělí na dvě fáze – primární a sekundární, někdy je uváděna i fáze terciální.⁵⁵

⁵² NOVOTNÝ, Oto a Josef ZAPLETAL. *Kriminologie*. 3., přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2008. ISBN 978-80-7357-377-5, s. 150.-151.

⁵³ NOVOTNÝ, Oto a Josef ZAPLETAL. *Kriminologie*. 3., přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2008. ISBN 978-80-7357-377-5, s. 151.-152.

⁵⁴ JELÍNEK, Jiří a kol. *Kriminologie*. Praha: Leges, 2021. ISBN 978-80-7502-499-2, s. 179.-180.

⁵⁵ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Kriminální psychologie*. Praha: Eurounion, 1998, ISBN 80-85858-70-3, s. 110.-111.

Během *primární* viktimizace je oběti způsobena újma přímo pachatelem, a je tedy bezprostředním důsledkem trestného činu. Tato újma může být trojího druhu – fyzická, finanční nebo emocionální. Při *sekundární* viktimizaci újma vzniká následkem chování formálních institucí nebo neformálního okolí. Může k ní dojít například traumatizujícím projednáváním věci před soudem, necitlivou reakcí okolí nebo nevhodným chováním policistů. Nejčastějšími důsledky sekundární viktimizace jsou pocity nespravedlnosti, nedůstojnosti nebo izolace. *Terciální* viktimizace se nazývá stav, kdy se osoba není schopná vyrovnat s traumatickou událostí, přestože již došlo k nápravě, odškodnění a uzdravení. Následkem této újmy může být narušení původního životního stylu, změna v osobnostních rysech, úprava chování nebo nečinnost.⁵⁶

Ve viktimologii je možné se setkat i s pojmem **reviktimizace** neboli opakovaná viktimizace. Znamená to, že se osoba stane znovu obětí trestného činu během kratšího období, zpravidla do jednoho roku. K opakované viktimizaci dochází velmi často, zejména u následujících druhů trestné činnosti: loupeže, domácí násilí, šikana, sexuální delikty a další. Představuje velký problém hlavně u obětí násilných trestných činů. Významnou roli v tom, jestli se jedinec stane opakovaně obětí, hraje již první setkání s kriminalitou. Lze tedy říci, že s každou další viktimizací roste riziko stát se obětí. Rizikové faktory vznikají pravděpodobně až jako následek prvního trestného činu, nejde tedy o specifický druh osobnostních rysů.⁵⁷

Oběti mravnostní kriminality jsou ve většině případů ženy, jen výjimečně to bývají muži. Ženám je často připisován určitý podíl na mravnostním trestném činu tím, že zavdají příčinu k jeho spáchání. Může to být vyzývavé oblékání, koketování s pachatelem, vyzývavé nebo provokativní chování. Oběť do určité míry může přispět k tomu, že vytvoří příležitost pro pachatele a situace dospěje až ke spáchání například trestného činu znásilnění. Důležitým faktorem je také intenzita odporu, který oběť klade. Málo důrazný odpor si pachatel často vykládá jako koketnost, což může ještě více přispět ke stimulaci jeho sexuální touhy. Oběti mravnostních trestných činů také zpravidla událost neoznamují vůbec nebo až se značným zpožděním z důvodu obavy před ostudou nebo reakcí okolí. Někdy oběti doplácí na svou přílišnou naivitu nebo důvěřivost, zejména u vynucené prostituce.⁵⁸

Otázkou je, zda u obětí znásilnění a jiných sexuálních deliktů existují předurčené podmínky, které u nich stupňují pravděpodobnost znásilnění. Současné výzkumy se zabývají tzv. koncepcí participace oběti na genezi trestného činu, lze také mluvit o koncepci atraktivity oběti pro

⁵⁶ DIANIŠKA, Gustáv a kol. *Kriminologie*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, ISBN 978-80-738-198-4, s. 99.

⁵⁷ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. 3., upr. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-461-9 s. 119.-120.

⁵⁸ CHMELÍK, Jan a kol. *Mravnost, pornografie a mravnostní kriminalita*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-739-6, s. 25.-26.

pachatele. Hlavní myšlenkou této teorie je, že se oběť pro určité své osobnostní rysy a chování pachateli jeví jako snadno dosažitelný cíl. Za rizikový faktor je považován vyšší počet sexuálních partnerů, nižší věk zahájení sexuálního života, urychlený psychosexuální vývoj či vyšší sexuální aktivita. Projevuje se u nich celkově rizikovější sexuální chování a s tím související častější pohlavní styk s náhodnými partnery, provozování styku za úplatu nebo účast na skupinovém sexu.⁵⁹

Přestože oběti mravnostní kriminality představují rozmanitou skupinu, kterou nelze podřadit pod jeden osobnostní typ, je zřejmé, že k určité míře pravděpodobnosti sexuálního útoku přispívá vyšší sexuální podnikavost, promiskuita a životní styl, při kterém se ženy vystavují vyšší míře rizika. Je pravda, že oběť může svým rizikovým chováním přispět k sexuálnímu deliktu, nelze jí ale vyčítat, že ho sama zavinila, nakonec je vždy za spáchání odpovědný pachatel.

Vztah mezi obětí a pachatelem je rozhodujícím faktorem z hlediska vývoje trestného činu a ovlivňuje také způsob, jakým oběť celou situaci prožívá a jaké si odnese následky. Mezi obětí a pachatelem nemusí existovat žádný vztah, může se tedy jednat o úplně cizí osoby, případně se oběť s pachatelem seznámili krátce před činem. Naproti tomu jsou časté i případy, kdy jsou si tyto osoby velmi blízké (partneři, manželé, příbuzní, kamarádi) nebo může jít o vztahy vzdálenější, kdy se jedinci sice znají, ale neexistuje mezi nimi silné citové pouto (sousedé či vzdálení známí).⁶⁰

Blatníková se zabývala statistikou znásilnění podle vztahu oběti s pachatelem, ve které uvádí, že u třetiny případů znásilnění byl pachatel pro oběť zcela neznámou osobou. Naopak polovinu všech případů znásilnění představují situace, kdy se pachatel s obětí znali. Buď se znali od vidění, byli to známí kamarádů oběti, bývalí spolužáci nebo blízcí známí, kteří spolu byli v intenzivním kontaktu. Nejmenší část představují situace, kdy byl pachatel pro oběť neznámou osobou, ale ne úplně neznámou. Nejčastěji šlo o případy, kdy se oběť s pachatelem seznámili krátce před tím, než došlo k útoku, například v baru nebo na večíрку. Tento vztah byl vypořádan zhruba u jedné osminy sexuálních deliktů.⁶¹

Sexuální agrese většinou zanechává nezanedbatelné následky na psychice oběti, přičemž záleží na mnoha okolnostech, které určují, jak závažné tyto následky budou. Sexuální násilí dozajista ovlivní život každé oběti, ale jedny z nejzávažnějších následků si odnášejí oběti znásilnění.

⁵⁹ KOVÁŘ, P., a kol. *Sexuální agrese: znásilnění z pohledu medicíny a práva*. Praha: Maxdorf, 2008, Jessenius. ISBN 978-80-7345-161-5, s. 102.-103.

⁶⁰ BLATNÍKOVÁ, Šárka, Petra FARIDOVÁ a Petr ZEMAN. *Znásilnění v ČR – trestné činy a odsouzení pachatelé*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2015. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 978-80-7338-153-0, s. 139.

⁶¹ Tamtéž, s. 140.

Některým se povede vypořádat se s touto zkušeností pomocí běžných adaptačních mechanismů, jiným je potřeba poskytnou odbornou pomoc, jelikož se u nich projeví psychické a sexuální poruchy. Následkem znásilnění bývají většinou úzkosti, deprese, poruchy spánku a snížení sexuální apetence. K faktorům, které určují, jaké dopady bude mít znásilnění na oběť, patří previktimní faktory (charakter osobnosti, současná životní situace, sociální zázemí), okolnosti činu a postviktimní události (zejména reakce blízkého okolí). Měl by být brán v úvahu také čas, který po činu uplynul do doby, než se oběť dostala do péče terapeuta. Nezanedbatelný vliv na psychické následky oběti má i sociální zázemí jednotlivce a strategie, kterou agresor zvolil ke spáchání znásilnění.⁶²

Oběti znásilnění obvykle trpí syndromem znásilnění, který má dvě období – akutní fáze a fáze reorganizace. V akutní fázi oběť prožívá strach o své bezpečí, úzkosti, deprese či obavy z nechtěného těhotenství, může se u ní rozvinout fobie nebo se dokonce pokusit o sebevraždu. Fáze reorganizace má u každého jedince individuální trvání, může probíhat týdny, měsíce i roky. V této fázi oběť může úplně změnit svůj životní styl, přestěhovat se, opustit partnera, dále u ní mohou přetrvávat noční můry nebo jiné úzkostné poruchy.⁶³

⁶² KOVÁŘ, P., a kol. *Sexuální agrese: znásilnění z pohledu medicíny a práva*. Praha: Maxdorf, 2008, Jessenius. ISBN 978-80-7345-161-5, s. 108.-109.

⁶³ Tamtéž, s. 108.-109.

3 Rozbor vybraných mravnostních trestných činů

Jak již bylo zmíněno v první kapitole, mravnostní kriminalitu je možné rozdělit na dvě skupiny, a to na sexuální trestné činy a trestné činy spojené s prostitucí. V této diplomové práci se věnuji především kategorii sexuálních trestných činů, přičemž se podrobněji zaměřuji na rozbor vybraných trestných činů a upozorňuji na některá problematická místa současné právní úpravy.

3.1 Znásilnění

Znásilnění je jedním z nejčastějších trestných činů mravnostní kriminality a představuje velmi závažný zásah do života oběti. To se týká zejména psychických následků, které si oběť může nést až do konce života. Nejprve je třeba definovat klíčové pojmy týkající se tohoto trestného činu a vymezit ho z hlediska objektu, objektivní stránky, subjektu a subjektivní stránky.

Znásilnění je upraveno v hlavě třetí zvláštní části trestního zákoníku mezi trestnými činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti. Jak už název této hlavy napovídá, druhovým objektem, tedy společným pro všechny trestné činy obsažené v této hlavě, je důstojnost v sexuální oblasti a individuálním objektem trestného činu znásilnění je navíc svoboda rozhodování o pohlavních vztazích.⁶⁴

Objektivní stránka je tvořena tím, že pachatel „jiného násilím, pohrůzkou násilí nebo pohrůzkou jiné těžké újmy donutí k pohlavnímu styku, nebo [...] k takovému činu zneužije jeho bezbrannosti“⁶⁵. Podstatou tohoto trestného činu je dvojí jednání, tedy násilné jednání a provedení pohlavního styku. K dokonání tedy dojde až uskutečněním pohlavního styku. Pokud pachatel od znásilnění upustí a vykoná pouze první, tedy násilné jednání, dopustí se kvalifikovaného pokusu a pachatel bude odpovědný za dokonáný trestný čin vydírání.⁶⁶

Násilím rozumíme, pokud pachatel použije fyzickou sílu k tomu, aby předešel nebo zamezil odporu, který oběť klade, nebo který od ní pachatel očekává. Pojem násilí trestní zákoník nedefinuje, ale jeho výklad vyplývá z judikatury.⁶⁷ Je nutné ho vykládat s přihlédnutím ke konkrétním okolnostem, zejména k fyzickým vlastnostem pachatele i oběti. Za násilí podle § 119 trestního zákoníku považujeme i uvedení do stavu bezbrannosti za použití lsti. Takovým příkladem může být, že pachatel k překonání očekávaného odporu nasype oběti do pití uspávací látku. Násilí

⁶⁴ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část.* 8. akt. a dop. vyd. Praha: Leges, 2022. ISBN 978-80-7502-576-0, s. 624.

⁶⁵ Zákon č. 40/2009 Sb., *trestní zákoník*, ve znění pozdějších předpisů

⁶⁶ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část.* 8. akt. a dop. vyd. Praha: Leges, 2022. ISBN 978-80-7502-576-0, s. 625.

⁶⁷ Stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 19. ledna 1982, sp. zn. Tpjf 158/80

může mít podobu vis absoluta, ale také vis compulsiva.⁶⁸ Vis absoluta zcela vylučuje jiné než žádané chování, složka vůle zcela chybí. Může jít například o svázání nebo zavření v místnosti. Vis compulsiva působí psychický nátlak na jednání osoby, ale tento nátlak není neodolatelný, složka vůle je tedy přítomná. Rozhodnutí donucovaného je ovlivněno násilím, tedy fyzickou silou, příkladem může být bití. Fyzické násilí tedy může mít formu, jak vis absoluta, tak vis compulsiva.⁶⁹

Pohrůžka násilím na rozdíl od předchozí právní úpravy zahrnuje jak bezprostřední násilí, tak i takové, které má být vykonáno v budoucnu. Může směřovat i proti jiné osobě nebo proti věci. Pachatel může například hrozit ublížením dítěti napadeného nebo zničením jeho majetku. Pod pojmem pohrůžka jiné těžké újmy chápeme jiné způsoby nátlaku než násilí nebo pohrůžku násilím. Může se jednat o majetkovou i nemajetkovou újmu. Pohrůžku majetkovou újmou může představovat například snížení mzdy nebo vypovězení nájemní smlouvy. Pohrůžkou nemajetkovou újmou může být poškození postavení v rodině, zaměstnání nebo ve společnosti. Újma, kterou pachatel hrozí, musí být opravdu schopná oběti způsobit škodu a musí jí jako těžkou újmu pociťovat. Aby byl trestný čin dokonán, je třeba, aby tato pohrůžka opravdu vedla k donucení k pohlavnímu styku.⁷⁰

Donucení k pohlavnímu styku znamená překonání odporu poškozeného. Musí jít o odpor, který je myšlen vážně, nesmí být tedy předstírán a může se jednat i o odpor méně intenzivní. Kladení odporu si můžeme představit zejména jako odstrkování, bití, kopání, pokus o útěk, volání o pomoc nebo použití lsti. O donucení nejde, pokud osoba ze začátku klade odpor, ale pak k pohlavnímu styku dobrovolně svolí. Jako svolení ale nelze vykládat situaci, pokud oběť kvůli strachu nebo vyčerpání v průběhu znásilnění přestane klást odpor.⁷¹ O donucení půjde i v případě, že poškozený neklade odpor pro beznadějnost. Příčinou beznadějnosti může být jasná fyzická převaha pachatele, jeho ozbrojení nebo odlehlost místa činu. Pro vznik trestní odpovědnosti

⁶⁸ § 185 Znásilnění. IN: DRAŠTÍK, A., DURDÍK, T., FREMR, R., RŮŽIČKA, M., SOTOLÁŘ, A. *Trestní zákoník: Komentář*. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2022-3-21]. ASPI_ID KO40_2009CZ. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X.

⁶⁹ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 8. akt. a dop. vyd. Praha: Leges, 2022. ISBN 978-80-7502-576-0, s. 597.

⁷⁰ § 185 Znásilnění. IN: DRAŠTÍK, A., DURDÍK, T., FREMR, R., RŮŽIČKA, M., SOTOLÁŘ, A. *Trestní zákoník: Komentář*. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2022-3-21]. ASPI_ID KO40_2009CZ. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X.

⁷¹ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 8. akt. a dop. vyd. Praha: Leges, 2022. ISBN 978-80-7502-576-0, s. 625.

pachatele je nezbytné zavinění ve formě úmyslu přímého či nepřímého. Zda šlo o úmyslné zavinění lze vyvodit z chování poškozeného, které pachateli umožňuje rozpoznat jeho odpor.⁷²

Někdy může dojít k omylu ohledně nesouhlasu s pohlavním stykem. Na takovou situaci se pak aplikují pravidla o skutkovém omylu. Pokud si pachatel myslí, že poškozený odpor pouze předstírá, například kvůli tomu, že je odpor méně intenzivní, posoudíme to jako skutkový omyl negativní, což vylučuje odpovědnost za úmyslný trestný čin.⁷³

Za pohlavní styk se považuje jakýkoliv způsob ukájení pohlavního pudu na těle jiné osoby. Pohlavní styk zahrnuje soulož (spojení pohlavních orgánů muže a ženy, byť jen částečné), jiný pohlavní styk provedený způsobem srovnatelným se souloží (především orální nebo anální styk) a ostatní formy pohlavního styku, které jsou méně závažné, tudíž a contrario nesrovnatelné se souloží (např. osahávání genitálií). Někdy může být sporné, zda lze konkrétní jednání podřadit pod jiný pohlavní styk provedený způsobem srovnatelným se souloží, jde například o digitální penetraci – zasouvání prstů do pochvy ženy, zasouvání údu mezi prsa ženy či masturbaci.⁷⁴

Dle judikatury pod pojem jiný pohlavní styk spadají „*na jedné straně případy, kdy pohlavní orgán muže místo spojení s pohlavním orgánem ženy je zasouván do jiných částí těla ženy, např. do úst, konečníku či podpaží, vkládán ženě do ruky za účelem tření apod., a na druhé straně případy, kdy s pohlavním orgánem ženy jsou místo pohlavního orgánu muže spojovány jiné části těla, např. ústa, jazyk či zasouvané prsty, nebo kdy pachatel do pohlavního orgánu ženy zasouvá nějaký předmět.*“⁷⁵

Z dikce § 185 odst. 1 a odst. 2 trestního zákoníku vyplývá, že v základní skutkové podstatě tedy půjde pouze o jiný pohlavní styk, tedy některou z jeho mírnějších forem, zatímco odst. 2 obsahuje kvalifikovanou skutkovou podstatu, kdy je tento trestný čin spáchán souloží nebo jiným pohlavním stykem srovnatelným se souloží.

Bezbrannost je chápána jako stav, ve kterém oběť není schopná klást vůlí řízený odpor. Takovým příkladem může být těžká opilost, duševní porucha, ochrnutí, spánek, ale také nízký věk, kdy oběť nedokáže rozpoznat důvody, pro které by měla pohlavnímu styku odporovat. Zneužití bezbrannosti je třeba odlišovat od uvedení do stavu bezbrannosti, zejména pak od uvedení do stavu

⁷² § 185 Znásilnění. IN: DRAŠTÍK, A., DURDÍK, T., FREMR, R., RŮŽIČKA, M., SOTOLÁŘ, A. *Trestní zákoník: Komentář*. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2022-3-21]. ASPI_ID KO40_2009CZ. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X.

⁷³ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní právo hmotné*. 9. přeprac. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2022. ISBN 978-80-7598-764-8, s. 711.

⁷⁴ Tamtéž, s. 710.-711.

⁷⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 4. 2012, sp. zn. 3 Tdo 182/2012

bezbrannosti lstí nebo jiným podobným způsobem, které je považováno za násilí podle § 119 trestního zákoníku.⁷⁶

3.1.1 Problematická místa právní úpravy trestného činu znásilnění

Je nesporné, že znásilnění je jedním z nejvíce zraňujících trestných činů, který na devadesáti procentech obětí zanechává dlouhodobé následky. Jeho dopady na život oběti jsou nejen zdravotní, ale i sociální, ovlivňují nejen oběť samotnou, ale i její rodinu a blízké okolí. Znásilnění je provázeno mnoha všeobecně rozšířenými mýty a předsudky, například, že ženy si za znásilnění mohou samy tím, že nosí odhalující oblečení, že většina znásilnění se dopouští neznámí útočníci nebo že převažují falešná obvinění. Byť tyto mýty mohou mít někdy racionální opodstatnění, nelze je vztahovat na všechny případy. To vede ke zlehčování situace, k nedostatečné podpoře obětí a k prohlubování sekundární viktimizace. Způsobuje to, že se oběti často kvůli studu bojí znásilnění ohlásit na policii, případně, pokud se k tomu odhodlají, nedostane se jim řádné pomoci a nedomohou se náležitě spravedlnosti. Z provedených průzkumů vyplývá, že v České republice je každým rokem spácháno cca 12 000 případů znásilnění, na policii je ale nahlášeno jen 600 z nich. Z toho vyplývá, že každý den je znásilněno 34 osob, ale na policii se obrátí jen jedna nebo dvě.⁷⁷

V poslední době je laickou i odbornou veřejností diskutována otázka, zda je současná definice znásilnění obsažená v trestním zákoníku dostačující. Hovoří se o tom, zda by hlavním znakem znásilnění neměla být absence souhlasu, nikoliv použití násilí. Vzhledem k tomu, že většina znásilnění se dopustí někdo, koho oběť zná (kamarád, partner, soused, kolega), často ani nemusí být násilí použito. Oběť může být paralyzována náhlým děním, a proto se ani nebrání. Kritici nové právní úpravy znásilnění většinou namítají, že není jasné, jak takový souhlas má vypadat, jak z chování ženy poznat, zda se sexem opravdu nesouhlasí nebo se jen snaží dělat nedostupnou a přitom chce, aby ji muž dobýval. Stejně jako v běžných životních situacích dokážeme z neverbální komunikace vyčíst, jestli něco člověku vadí nebo ne, měli bychom to tedy být schopni poznat i při sexuálních aktivitách.⁷⁸

Souhlas lze vyjádřit verbálně i mimoslovně. Co se týče verbálního souhlasu, měla by mu odpovídat i řeč těla, například tím, že se osoba svléká, svléká i druhého, je na ní poznat, že jsou jí

⁷⁶ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád: s poznámkami a judikaturou*. 8. aktualiz. vyd. Praha: Leges, 2020. Glosátor. ISBN 978-80-7502-395-7, s. 287.-288.

⁷⁷ AMNESTY INTERNATIONAL Česká republika, z.s. *V ČEM JE PROBLÉM* [online]. Praha, [cit. 2022-08-28]. Dostupné z: <https://www.amnesty.cz/chcetousouhlas#vcemjeproblem>

⁷⁸ Konsent, z. s. *Chce to souhlas.: za nápravu chybné definice znásilnění*. *KONSENT* [online]. Praha, 2021 [cit. 2022-08-28]. Dostupné z: <https://konsent.cz/souhlas/>

doteky příjemné nebo se také aktivně účastní sexuální aktivity. Nelze se pouze domnívat, že druhá osoba s pohlavním stykem souhlasí, jen proto že flirtuje, přijme pozvání na večeři nebo nosí vyzývavé oblečení. Souhlas musí být dobrovolný a vědomý, nesmí být projeven pod nátlakem nebo v těžké opilosti či pod vlivem drog. Osoba účastnící se sexuální aktivity může souhlas kdykoliv odvolat a aktivitu ukončit. Konkludentní nesouhlas může být projeven tak, že se druhý chová pasivně nebo se nepřipojí k sexuální aktivitě. Ani fakt, že jsou lidé dlouhodobými partnery nelze brát automaticky jako souhlas k pohlavnímu styku.⁷⁹ Je vždy lepší se ujistit, že je jednání druhému příjemné než se později potýkat s následky nesouhlasu, byť vyjádřeného konkludentně.

Co se týče konstrukce skutkové podstaty trestného činu znásilnění, jsem toho názoru, že by nebylo od věci, novelizovat ji tak, aby obsahovala prvek souhlasu. To že oběť nesouhlasila, ale nedokázala klást dost intenzivní odpor, takže pachatel ani nemusel k násilí přikročit nebo nebylo možné známky násilí dokázat, neznamená, že taková událost na oběti nezanechá psychické následky.

Na druhou stranu by pak k usvědčení pachatele stačila jen výpověď oběti, že se sexuální aktivitou nesouhlasila, což by mohlo být snadno zneužito a mohlo by častěji docházet k falešným obviněním. Pak by tedy záleželo na orgánech činných v trestním řízení, aby případ náležitě prověřily a přihlédly i k jiným okolnostem než jen k výpovědi oběti.

Věřím, že právní úprava založená na nesouhlasu by přispěla k efektivnějšímu odsouzení pachatelů, u obětí by zvýšila důvěru v systém spravedlnosti a díky tomu by zvýšila i ochotu obětí nahlašovat případy znásilnění.

Kromě toho považuji za vhodné zaměřit se na větší prevenci a osvětu při sexuální výchově, během které by byl posluchačům jasně vysvětlen význam souhlasu v sexuálních vztazích. Myslím, že by také bylo na místě, aby právní úprava reagovala na rostoucí počet mravnostních trestných činů páchaných v kyberprostoru. Například by právní úprava mohla obsahovat situaci, kdy si pachatel před spácháním znásilnění vyhlédl oběť na sociální síti a následně se s ní přes takovou síť spojil. Myslím, že by také bylo přínosné, aby příslušníci policie byli dostatečně vyškoleni ohledně stereotypů týkajících se znásilnění, aby bylo minimalizováno riziko sekundární viktimizace.

⁷⁹ Konsent, z. s. Chce to souhlas.: za nápravu chybné definice znásilnění. *KONSENT* [online]. Praha, 2021 [cit. 2022-08-28]. Dostupné z: <https://konsent.cz/souhlas/>

3.1.2 Trestný čin znásilnění podle Istanbulské úmluvy

Definici znásilnění založenou na souhlasu požaduje i Úmluva Rady Evropy o prevenci a boji proti násilí na ženách a domácímu násilí (Istanbulská úmluva), která usiluje o nulovou toleranci násilí na ženách, prevenci domácího násilí, cílí na ochranu obětí i náležité stíhání pachatelů. Podle této úmluvy postačuje jen verbální nesouhlas, aniž by bylo potřebné ho doprovázet další fyzickou aktivitou jako podmínkou prokazatelného odporu. Mimo úpravu trestného činu znásilnění zavádí i další definice nových trestných činů, například mrzačení ženského genitálu, vynucený sňatek, stalking a další. Istanbulská úmluva požaduje, aby státy zabudovaly tyto trestné činy do vnitrostátní úpravy. Česká republika Istanbulskou úmluvu podepsala v roce 2016, dosud ji ale neratifikovala.⁸⁰ Právní úprava znásilnění založená na souhlasu není žádnou novinkou ani v jiných státech Evropy. Ve 13 ze 44 států Evropy již taková úprava platí, lze mezi nimi jmenovat například Velkou Británii, Belgie, Dánsko nebo Švédsko.⁸¹

V České republice je ratifikace stále předmětem politických diskuzí. Příznivci Istanbulské úmluvy prosazují, že by taková úmluva vyslala do společnosti signál vyjadřující odsouzení násilí a umožnila obětem lepší přístup k pomoci. Argumentují tím, že i přes dostatečnou domácí legislativu dochází ke značnému množství případů domácího násilí. Věřící, že by díky ratifikaci Istanbulské úmluvy došlo ke zvýšení počtu odsouzených pachatelů, zvýšila by se kvalita vzdělání osob pracujících s oběťmi a došlo by ke zlepšení podpůrných služeb. Upozorňují na to, že všechna opatření by se měla týkat nejen žen, ale všech obětí, tedy i mužů a seniorů.⁸²

Kritici naopak tvrdí, že by úmluva akorát rozdělila muže a ženy a že v České republice není taková úmluva nezbytná. Ozývají se ale i hlasy opačné, a to že by úmluva naopak smazala přirozené rozdíly mezi muži a ženami tím, že usiluje o vyvrácení stereotypů ohledně postavení žen ve společnosti. Odpůrci dále argumentují zvýhodňováním žen a jiných menšin na úkor mužů a obavami z rozvolnění azylového systému.⁸³

⁸⁰ JEŽKOVÁ, Veronika. *Jen ano je ano: trestný čin znásilnění ve světle Istanbulské smlouvy*. Praha: proFem, 2017. ISBN 978-80-904564-9-5, 16.-17.

⁸¹ Konsent, z. s. *Chce to souhlas.: za nápravu chybné definice znásilnění*. KONSENT [online]. Praha, 2021 [cit. 2022-08-28]. Dostupné z: <https://konsent.cz/souhlas/>

⁸² PREJDOVÁ, Martina. *Kontroverzní Istanbulská úmluva: Co na ni říkají politické strany a zájmové skupiny v ČR?*. Centrum pro lidská práva a demokracii [online]. 31. 8. 2022 [cit. 2022-09-01]. Dostupné z: <https://www.centrumlidskaprava.cz/kontroverzni-istanbulska-umluva-co-na-ni-rikaji-politicke-strany-zajmove-skupiny-v-cr>

⁸³ PREJDOVÁ, Martina. *Kontroverzní Istanbulská úmluva: Co na ni říkají politické strany a zájmové skupiny v ČR?*. Centrum pro lidská práva a demokracii [online]. 31. 8. 2022 [cit. 2022-09-01]. Dostupné z: <https://www.centrumlidskaprava.cz/kontroverzni-istanbulska-umluva-co-na-ni-rikaji-politicke-strany-zajmove-skupiny-v-cr>

Osobně bych ratifikaci Istanbulské úmluvy podpořila, myslím, že obavy z ní jsou zbytečné a některé pojmy, které úmluva používá bývají často špatně interpretovány, a tudíž i nesprávně pochopeny. Nemyslím si ale, že by samotná ratifikace Istanbulské úmluvy nějakým způsobem výrazně zlepšila situaci obětí nebo snížila počet případů domácího násilí, ale mohla by být alespoň krokem tímto směrem.

3.2 Sexuální nátlak

Tento trestný čin byl nově zaveden současným trestním zákoníkem. Ve starém trestním zákoníku bychom podobné jednání našli pod trestným činem pohlavního zneužívání, jehož skutková podstata byla mimo jiné charakterizována zneužíváním závislosti. Přestože toto ustanovení není vázáno pouze na případy, kdy poškozeným je dítě, představuje i provedení rámcového rozhodnutí Rady EU 2004/68/SVV o boji proti sexuálnímu zneužívání dětí a dětské pornografii. Toto rámcové rozhodnutí bylo později nahrazeno směrnicí Evropského parlamentu a Rady 2011/93/EU o boji proti pohlavnímu zneužívání a pohlavnímu vykořisťování dětí a proti dětské pornografii. Toto ustanovení splňuje také požadavky Úmluvy Rady Evropy o ochraně dětí před sexuálním vykořisťováním a sexuálním zneužíváním.⁸⁴ Zakotvení trestného činu sexuálního nátlaku tedy umožňuje řádné plnění závazků České republiky vůči Evropské Unii a Radě Evropy.

Objektem trestného činu sexuálního nátlaku je stejně jako u znásilnění svoboda rozhodování o pohlavním životě, jde o doplnění a rozšíření ochrany tohoto zájmu. Tento trestný čin je tvořen třemi základními skutkovými podstatami. Objektivní stránka trestného činu sexuálního nátlaku je charakterizována tím, že pachatel:

- a) jiného násilím, pohrůzkou násilí nebo pohrůzkou jiné těžké újmy donutí k pohlavnímu sebeukájení, k obnažování nebo jinému srovnatelnému chování nebo
- b) jiného k takovému chování přiměje zneužívaje jeho bezbrannosti či
- c) přiměje jiného k pohlavnímu styku, k pohlavnímu sebeukájení, k obnažování nebo jinému srovnatelnému chování zneužívaje jeho závislosti nebo svého postavení a z něho vyplývající důvěryhodnosti nebo vlivu.⁸⁵

Výklad pojmů násilí, pohrůžka násilí a pohrůžka jiné těžké újmy jsme si vysvětlili u trestného činu znásilnění. Pohlavní sebeukájení se vyznačuje hlavně tím, že při něm **nedochází k fyzickému**

⁸⁴ FRYŠTÁK, Marek. *Trestní právo hmotné. Zvláštní část*. Ostrava: Key Publishing, 2015. ISBN 978-80-7418-225-9, s. 35.

⁸⁵ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní právo hmotné*. 9. přeprac. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2022. ISBN 978-80-7598-764-8, s. 711.-712.

kontaktu s pachatelem. Je to jakékoliv chování oběti, kdy oběť sama sebe sexuálně vzrušuje, zejména drážděním pohlavních orgánů a jiných erotogenních zón at' už rukama, erotickými pomůckami nebo pomocí běžných předmětů.⁸⁶

Obnažováním se rozumí odhalování eroticky významných částí těla, zejména genitálií, pozadí nebo prsou u žen. Může jít také například o striptýz. Postačí odhalení jen některých intimních míst, nikoliv celého těla. Jiné srovnatelné chování je typické tím, že nejde ani o pohlavní styk, ale ani o sebeukájení nebo obnažování. Může se také jednat o některé sadistické či masochistické praktiky nebo pomočování.⁸⁷

Z formulace druhé základní skutkové podstaty je patrné, že k takovému chování pachatel jiného přiměje nikoliv násilím, nýbrž zneužitím jeho bezbrannosti. Výklad pojmu bezbrannosti je shodný jako u trestného činu znásilnění. Zneužití závislosti znamená, že oběť je fakticky odkázaná na pachatele a tím je omezena její možnost svobodně se rozhodovat, čehož pachatel zneužije. Mohlo by se jednat například o člověka vydávajícího se za lékaře. Omezení svobody rozhodování ale neznamená, že je oběť úplně bezbranná. Pokud by pachatel zneužil bezbrannosti oběti, a došlo by k pohlavnímu styku, by byla naplněna skutková podstata trestného činu znásilnění. Ke zneužití postavení může dojít například mezi lékařem a pacientem nebo vysoce postaveným nadřízeným a zaměstnancem.⁸⁸ Postavení pachatele by opravdu mělo u poškozeného vzbuzovat důvěru, autoritu nebo ho jinak ovlivňovat.

Mezi okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby spadá zejména spáchání trestného činu sexuálního nátlaku na dítěti, nejméně se dvěma osobami, se zbraní, na osobě ve výkonu vazby, trestu odnětí svobody nebo na jiném místě, kde je omezena osobní svoboda či spáchání členem organizované skupiny.⁸⁹

Trestný čin sexuálního nátlaku je v poměru subsidiarity ke znásilnění, ale je naopak v poměru speciality k útisku nebo vydírání. Za nedostatek právní úpravy je třeba považovat, že na spáchání trestného činu sexuálního nátlaku nejméně se dvěma osobami trestní zákoník stanoví mírnější trestní sazbu (1-5 let) než na spáchání trestného činu vydírání nejméně se dvěma osobami (2-8 let),

⁸⁶ §186 Sexuální nátlak. IN: DRAŠTÍK, A., DURDÍK, T., FREMR, R., RŮŽIČKA, M., SOTOLÁŘ, A. *Trestní zákoník: Komentář*. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2022-6-2]. ASPI_ID KO40_2009CZ.

⁸⁷ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník: komentář*. II. Zvláštní část (§ 140-421). 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012. ISBN 978-80-7400-428-5, s.1853.-1854.

⁸⁸ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 8. akt. a dop. vyd. Praha: Leges, 2022. ISBN 978-80-7502-576-0, s. 629.

⁸⁹ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

přítom vzhledem ke společenské škodlivosti by tomu mělo být naopak. Subjektem, tedy pachatelem, může být kdokoli – fyzická i právnická osoba, muž nebo žena.⁹⁰

3.3 Pohlavní zneužití

Trestný čin pohlavního zneužití je upraven v § 187 trestního zákoníku následovně:

„(1) *Kdo vykoná soulož s dítětem mladším patnácti let nebo kdo je jiným způsobem pohlavně zneužije, bude potrestán odnětím svobody na jeden rok až osm let.*

(2) *Odnětím svobody na dvě léta až deset let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 na dítěti mladším patnácti let svěřeném jeho doзору, zneužívaje jeho závislosti nebo svého postavení a z něho vyplývající důvěryhodnosti nebo vlivu.*

(3) *Odnětím svobody na pět až dvanáct let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 těžkou újmu na zdraví.*

(4) *Odnětím svobody na deset až osmnáct let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 smrt.*

(5) *Příprava je trestná.*“⁹¹

Objektem tohoto trestného činu je mravní a tělesný vývoj dětí. Toto ustanovení má chránit děti mladší 15 let před předčasnými sexuálními zkušenostmi.⁹²

Objektivní stránka může být naplněna dvěma způsoby: **vykonáním soulože a pohlavním zneužitím provedeným jiným způsobem**. Jak už jsme si vysvětlili u trestného činu znásilnění, souloží se rozumí spojení pohlavních orgánů muže a ženy. Jiný způsob pohlavního zneužití lze vyložit jako intenzivnější zásahy do sexuální sféry oběti, které směřují k sexuálnímu vzrušení pachatele. Jde například o orální styk, ohmatávání prsou a pohlavních orgánů či líbání přirození. Objektivní stránka je naplněna, i pokud takto aktivně koná poškozený. Podle Šámala by naopak za jiné pohlavní zneužití neměly být považovány méně intenzivní zásahy do sexuální sféry dítěte, jako jsou jednorázové letmé dotyky přes oblečení.⁹³

Draštík k tomu říká, že v těchto případech méně intenzivních zásahů do sexuální sféry dítěte je nutné zvážit užití zásady subsidiarity tresty trestní represe a princip ultima ratio. V praxi může

⁹⁰ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní právo hmotné*. 9. přeprac. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2022. ISBN 978-80-7598-764-8, s. 713.

⁹¹ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

⁹² §187 Pohlavní zneužití. IN: DRAŠTÍK, A., DURDÍK, T., FREMR, R., RŮŽIČKA, M., SOTOLÁŘ, A. *Trestní zákoník: Komentář*. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2022-6-12]. ASPI_ID KO40_2009CZ. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X.

⁹³ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník: komentář*. II. Zvláštní část (§ 140-421). 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012. ISBN 978-80-7400-428-5, s. 1861.-1862.

docházet i k případům, kdy je mezi pachatelem a obětí velice malý věkový rozdíl a také vzájemný citový vztah. V takových situacích je třeba pečlivě zkoumat okolnosti případu a závažnost činu. Pachatel bude trestně odpovědný i přesto, že dítě se sexuální činností souhlasilo, samo jí iniciovalo nebo přestože již má jiné sexuální zkušenosti.⁹⁴ Ze znění tohoto ustanovení vyplývá, že zákon stanoví stejnou trestní sazbu, jak na pohlavní zneužití spáchané souloží, tak i jiným způsobem, přestože v závažnosti jednání může být velký rozdíl. Je tedy potřeba zohlednit povahu a závažnost činu, aby byl trest, který bude pachateli uložen, přiměřený.

Jelínek říká, že v praxi nastává často problém v situaci, pokud pohlavní zneužití spáchá osoba, která čerstvě dosáhla věku patnácti let a zároveň je mezi pachatelem a obětí velmi malý věkový rozdíl a silný citový vztah. Zastává názor, že v takových případech by bylo vhodné zvážit použití zásady subsidiarity trestní represe.⁹⁵

Jsem toho názoru, že by nebylo od věci, aby skutková podstata trestného činu pohlavního zneužití byla konstruována tak, že by vyžadovala určitý minimální věkový rozdíl mezi osobami, které spolu souloží. Podobně je tento trestný čin zakotven v §206 rakouského trestního zákoníku, který uvádí, že pokud je věkový rozdíl menší než tři roky a nezletilá osoba dovršila 13. rok věku, pachatel nebude potrestán.⁹⁶

Podle mého názoru taková konstrukce skutkové podstaty lépe reflektuje obecné vnímání spravedlnosti ve společnosti. Myslím, že většina lidí, natož teenagerů ani netuší, že například osahávání prsou mezi osobou čtrnáctiletou a osobou patnáctiletou naplňuje znaky trestného činu. Předpokládám že ani v praxi takové jednání není trestně postihováno.

Předmětem útoku trestného pohlavního zneužití je dítě mladší 15 let. Z hlediska subjektivní stránky se vyžaduje **úmysl, který musí směřovat i k věku zneužitého dítěte**. Pokud se pachatel pro vyspělost osoby mylně domnívá, že je dítě starší patnácti let, jedná se o skutkový omyl. V takovém případě je vyloučeno úmyslné zavinění, což vylučuje pachatelovu trestní odpovědnost. Na druhé straně, pokud se pachatel mylně domnívá, že jde o osobu mladší patnácti let, ale ve skutečnosti je starší, dopustí se pokusu trestného činu pohlavního zneužití.⁹⁷

⁹⁴ §187 Pohlavní zneužití. IN: DRAŠTÍK, A., DURDÍK, T., FREMR, R., RŮŽIČKA, M., SOTOLÁŘ, A. *Trestní zákoník: Komentář*. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2022-6-13]. ASPI_ID KO40_2009CZ. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X.

⁹⁵ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 8. akt. a dop. vyd. Praha: Leges, 2022. ISBN 978-80-7502-576-0, s. 630.

⁹⁶ KRUK, Jiří. § 206. In: KRUK, Jiří. *Trestní zákoník Rakouska - Spolkový zákon z 23. 01. 1974, ve znění novely č. 134/2013, stav 01. 01. 2014*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014.

⁹⁷ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní právo hmotné*. 9. přeprac. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2022. ISBN 978-80-7598-764-8, s. 713.-714.

Mezi okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby můžeme jmenovat spáchání tohoto trestného činu na dítěti mladším patnácti let, které je svěřeno doзору pachatele nebo pachatel zneužije jeho závislosti nebo alternativně svého postavení a z něj vyplývající důvěryhodnosti či vlivu. Přísněji bude potrestán i pokud svým činem způsobí těžkou újmu na zdraví nebo smrt.⁹⁸

Dítě je svěřeno doзору, pokud má pachatel právo i povinnost na něj dohlížet a pečovat o ně. Můžeme si pod tím představit rodiče dítěte, opatrovníka, učitele nebo vychovatele výchovného ústavu. Ustanovení se vztahuje i na partnera, který není rodičem, pokud s dítětem žije ve společné domácnosti. Zneužití závislosti znamená, že osoba je určitým způsobem odkázána na pachatele a tím je omezena její možnost svobodně se rozhodovat, čehož pachatel zneužije. Jde o situaci, kdy si pachatel vynutí souhlas k sexuálním aktivitám jen díky tomu, že se dítě obává následků odeprání souhlasu. Výklad sousloví zneužití postavení a z něj vyplývající důvěryhodnosti je shodný jako u trestného činu sexuálního nátlaku.⁹⁹

V praxi může dojít k jednočinnému souběhu trestného činu pohlavního zneužití s trestnými činy soulože mezi příbuznými (§188 TZ), svádění k pohlavnímu styku (§202 TZ) a ohrožování výchovy dítěte (§201 TZ). V těchto případech je jednočinný souběh možný, protože tyto trestné činy chrání různé objekty. Na druhou stranu je vyloučeno, aby došlo k jednočinnému souběhu s trestným činem znásilnění (§185 TZ) a sexuálního nátlaku (§186 TZ), jelikož takové jednání je obsaženo v jejich kvalifikovaných skutkových podstatách. To ale neplatí o vícečinném souběhu.¹⁰⁰

K vícečinnému souběhu trestného činu pohlavního zneužití se znásilněním může dojít, pokud se v průběhu jiného pohlavního zneužívání (provedeného jiným způsobem, než souloží) pachatel rozhodne donutit oběť proti její vůli k souloží. Stejně tak může dojít i k vícečinnému souběhu s trestným činem sexuálního nátlaku. Pod tím si můžeme představit situaci, kdy pachatel zneužívá závislosti oběti mladší patnácti let, která byla svěřena jeho doзору, pokračuje v jednání i potom, co oběť dosáhla věku patnácti let.¹⁰¹

Čírtková za sexuální zneužívání považuje jakýkoliv kontakt, ke kterému dojde mezi dítětem a dospělým, během něhož se dítě stává objektem uspokojení sexuálních potřeb dospělého.¹⁰²

Pohlavní zneužití se vyskytuje poměrně často, ale je pro něj typická vysoká latence. Zpravidla jsou to ty případy, kdy je mezi pachatelem a obětí citový vztah a vzájemná důvěra. Častým mýtem

⁹⁸ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

⁹⁹ §187 Pohlavní zneužití. IN: DRAŠTÍK, A., DURDÍK, T., FREMR, R., RŮŽIČKA, M., SOTOLÁŘ, A. *Trestní zákoník: Komentář*. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2022-6-13]. ASPI_ID KO40_2009CZ. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X.

¹⁰⁰ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 8. akt. a dop. vyd. Praha: Leges, 2022. ISBN 978-80-7502-576-0, s. 630.

¹⁰¹ Tamtéž, s. 630.-631.

¹⁰² ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004. ISBN 80-86473-86-4, s. 182.

o sexuální zneužívání je, že pachatelem bývá pochybný muž, který na dětském hřišti nabízí dětem bonbony a snaží se je nalákat do auta nebo k sobě domů. Opak je ale pravdou, většinou se sexuální zneužívání dopouští osoba blízká dítěti, buď z jeho rodiny nebo třeba rodinný přítel.¹⁰³

3.4 Výroba a jiné nakládání s dětskou pornografií

V trestním zákoníku je upravena řada pornografických trestných činů, které postihují různá jednání související s pornografií. Jedním z nich je výroba a jiné nakládání s dětskou pornografií, který je upraven v §192 takto:

„(1) Kdo přechovává fotografické, filmové, počítačové, elektronické nebo jiné pornografické dílo, které zobrazuje nebo jinak využívá dítě nebo osobu, jež se jeví být dítětem, bude potrestán odnětím svobody až na dva roky.

(2) Stejně bude potrestán ten, kdo prostřednictvím informační nebo komunikační technologie získá přístup k dětské pornografii.

(3) Kdo vyrobí, doveze, vyveze, proveze, nabídne, činí veřejně přístupným, zprostředkuje, uvede do oběhu, prodá nebo jinak jinému opatří fotografické, filmové, počítačové, elektronické nebo jiné pornografické dílo, které zobrazuje nebo jinak využívá dítě nebo osobu, jež se jeví být dítětem, anebo

kdo kořistí z takového pornografického díla,

bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až tři léta, zákazem činnosti nebo propadnutím věci.“¹⁰⁴

Objektem tohoto trestného činu je zájem na ochraně nerušeného mravního vývoje dětí a zájem na ochraně dětí před jejich zneužitím k výrobě pornografických děl. Zakotvením tohoto ustanovení Česká republika plní mezinárodní závazky, které pro ni vyplývají ze směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/93/EU o boji proti pohlavnímu zneužívání a pohlavnímu vykořisťování dětí a proti dětské pornografii.¹⁰⁵

Tento trestný čin je tvořen třemi základními skutkovými podstatami. První skutková podstata (odst. 1) po objektivní stránce postihuje přechovávání dětské pornografie, druhá (odst.2) trestá získání přístupu prostřednictvím informační nebo komunikační technologie k takovému dílu, třetí

¹⁰³ GŘIVNA, Tomáš, Miroslav SCHEINOST, Ivana ZOUBKOVÁ a kol. *Kriminologie*. 5., aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2019. ISBN 978-80-7598-554-5, s. 305.-306.

¹⁰⁴ Zákon č. 40/2009 Sb., *trestní zákoník*, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁰⁵ § 192 Výroba a jiné nakládání s dětskou pornografií. IN: DRAŠTÍK, A., DURDÍK, T., FREMR, R., RŮŽIČKA, M., SOTOLÁŘ, A. *Trestní zákoník: Komentář*. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2022-8-23]. ASPI_ID KO40_2009CZ. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X.

(odst.3) postihuje výrobu, zveřejnění, zprostředkování, opatření dětské pornografie či kořistění z ní (odst. 3 al. 2).

Dětskou pornografií se rozumí pornografické dílo, které zobrazuje nebo jinak využívá dítě. Dle judikatury se za pornografické dílo zobrazující dítě (tedy osobu mladší osmnácti let) považují například snímky nahých dětí ve vyzývavých polohách předvádějících pohlavní orgány, jejichž účelem je sexuální uspokojení, snímky zobrazující polohy skutečného nebo předstíraného pohlavního styku s dětmi, případně podobné snímky. Pokud o takové snímky nejde, nelze dovozovat pornografickou povahu díla jen z toho, že byly zpřístupněny za účelem uspokojení osob trpících sexuální deviací na místech, kde je vyhledávají.¹⁰⁶ Jinak řečeno, za dětskou pornografií jsou pokládány pouze ta zobrazení dítěte, která mají sexuální podtext a mají vzbudit sexuální touhu pozorovatele, zejména sexuálních deviantů. A contrario dětskou pornografií nejsou například fotografie nahých koupajících se dětí, a to ani pokud byly uveřejněny na webu, který vyhledávají sexuální devianti.

Za dětskou pornografií se považuje i pornografické dílo, které zobrazuje osobu, jež se jeví býti dítětem (tedy jeví se býti osobou mladší osmnácti let). Ve skutečnosti jde ale o osobu starší osmnácti let, která svým vzhledem objektivně připomíná dítě, tudíž je s dítětem velmi snadno zaměnitelná. Rozšíření trestnosti i na tyto případy požaduje právě směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/93/EU o boji proti pohlavnímu zneužívání a pohlavnímu vykořisťování dětí a proti dětské pornografii.¹⁰⁷

Kvůli vyšší společenské škodlivosti dětské pornografie zákon trestá už samotné přechovávání, bez ohledu na formu. Pachatel nemusí mít takové dílo přímo u sebe (ve svém bytě), stačí, pokud je má pod kontrolou (např. na počítači v práci). Délka přechovávání pro naplnění znaků skutkové podstaty není relevantní, ale může mít vliv na závažnost trestného činu. Za přechovávání není považováno pouhé prohlížení dětské pornografie na internetu, pokud ji pachatel nemá uloženou na nosiči dat.¹⁰⁸ V takovém případě hovoříme o získání přístupu k dětské pornografii. Získáním přístupu chápeme využívání internetu nebo jiné moderní technologie s cílem dostat se k dětské pornografii. Trestné tedy není jen přechovávání dětské pornografie, ale i její sledování. Za kořistění lze považovat jakékoli získávání majetkového prospěchu z takového díla, příkladem lze

¹⁰⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 12. 2004, sp. zn. 7 Tdo 1077/2004-1.

¹⁰⁷ § 192 Výroba a jiné nakládání s dětskou pornografií. IN: DRAŠTÍK, A., DURDÍK, T., FREMR, R., RŮŽIČKA, M., SOTOLÁŘ, A. Trestní zákoník: Komentář. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2022-8-24]. ASPI_ID KO40_2009CZ. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X.

¹⁰⁸ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád: s poznámkami a judikaturou*. 8. aktualiz. vyd. Praha: Leges, 2020. Glosátor. ISBN 978-80-7502-395-7, s. 299.

uvést pronájem prostor pro výrobu dětské pornografie nebo pronájem prostoru na webu pro takové dílo. Z hlediska subjektivní stránky se jedná o úmyslný trestný čin.¹⁰⁹

3.4.1 Problematika virtuální dětské pornografie

Je diskutabilní, zda se pojem osoba, jež se jeví být dítětem, vztahuje i na virtuální (animovanou) dětskou pornografii, tedy takovou, kde je dítě vyobrazeno prostřednictvím počítačové animace, díla kreslená nebo literární. Herczeg zastává názor, že literární dětské pornografické dílo je možné legálně přechovávat. Odůvodňuje to tím, že držení takového díla bylo z původního vládního návrhu novely trestního zákoníku vypuštěno. Gřivna se s jeho názorem v podstatě ztotožňuje, ale za vhodnější považuje podložit toto tvrzení teleologickým výkladem vztahujícím se k objektu. Jestliže toto ustanovení chrání společenský zájem na ochraně dětí před jejich zneužitím k výrobě pornografie, pak by se toto ustanovení na animovanou dětskou pornografii vztahovat nemělo.¹¹⁰ V takovém díle žádné skutečné dítě nevystupuje, tudíž ani nebylo zneužito k jeho výrobě. Naopak Jelínek k tomuto dodává, že „*eurokonformní výklad vede jednoznačně ke kriminalizaci nakládání s animovanou dětskou pornografií*“.¹¹¹ Podstatný rozdíl mezi animovanou a reálnou dětskou pornografií tedy spočívá v tom, že u té virtuální chybí dítě, tedy oběť, které by vznikla újma. Je tedy spravedlivé trestně postihovat jednání, které je sice nemravné, ale nikomu neublíží?

Herczeg se domnívá, že dostupnost animované dětské pornografie by mohla mít i pozitivní dopad. Pro pedofily by mohla představovat alternativu, prostřednictvím které by mohly realizovat své potřeby formou masturbačních fantazií, to by mohlo snížit počet případů skutečných pohlavních zneužití. Někteří odborníci včetně sexuologa Weisse se naopak obávají, že by taková možnost měla spíše opačný efekt, jinak řečeno, že by vedla spíše ke stimulaci pedofilních fantazií, které by pak jedinci realizovali i v běžném životě pohlavním zneužíváním skutečných dětí.¹¹²

Kritici současné právní úpravy se dále domnívají, že restriktivní výklad virtuální dětské pornografie se dostává do konfliktu se základními právy, a to zejména s vlastnickým právem a právem na svobodu projevu. Jak již bylo řečeno výše, smyslem zákazu držení virtuální dětské pornografie není ochrana skutečných dětí před zneužitím k výrobě pornografie, ale spíše ochrana

¹⁰⁹ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní právo hmotné*. 9. přeprac. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2022. ISBN 978-80-7598-764-8, s. 720.-721.

¹¹⁰ JELÍNEK, Jiří. (ed.): *O novém trestním zákoníku: sborník z mezinárodní vědecké konference Olomoucké právnické dny*. Praha: Leges, 2009. Teoretik, ISBN 978-80-87212-21-9, s. 93.

¹¹¹ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 8. akt. a dop. vyd. Praha: Leges, 2022. ISBN 978-80-7502-576-0, s. 638.

¹¹² JELÍNEK, Jiří (ed.): *O novém trestním zákoníku: sborník z mezinárodní vědecké konference Olomoucké právnické dny*. Praha: Leges, 2009. Teoretik, ISBN 978-80-87212-21-9, s. 93.

mravnosti. Vzhledem k tomu, že toto ustanovení zakazuje už samotné přechovávání a sledování virtuální dětské pornografie, je diskutabilní, zda pouze mravnost může odůvodnit takový zásah státu do vlastnického práva, práva na soukromí a do svobody projevu jednotlivce. Bartoň k tomu říká, že ochrana mravnosti by se měla vztahovat na ochranu konkrétních osob před konkrétní újmou, ale na druhou stranu dodává, že dnes je svoboda pojímána širěji, což připouští i ochranu obecné mravnosti.¹¹³

Je tedy v pořádku trestat pouhé přechovávání virtuální dětské pornografie, přestože zde nedochází k poškození skutečné osoby dítěte? Podle mého názoru je tato problematika velmi komplexní záležitostí a nelze jednoznačně říci, zda ji povolit nebo zakázat. Lze dát za pravdu odborníkům, kteří zastávají teleologický výklad objektu tohoto trestného činu, jehož smyslem a účelem je ochrana skutečného dítěte před zneužitím k výrobě pornografie. Ke zhotovení virtuálních pornografických děl žádné dítě zneužito není, a proto lze říci že taková díla se nachází mimo dosah tohoto ustanovení.

Je ale pochopitelné i hledisko, že by virtuální pornografie mohla pomoci předcházet pohlavnímu zneužívání dětí tím, že uspokojí pedofilní fantazie sexuálních deviantů. Byla bych pro větší vědecké prozkoumání této problematiky, aby se potvrdilo, zda sledování virtuální dětské pornografie tlumí nebo naopak stimuluje nutkání pedofilů realizovat své tužby. Na druhou stranu je pravda, že existují způsoby léčby, například farmakoterapie, které dokážou takové touhy tlumit účinnějším způsobem.

Lze tedy shrnout, že ačkoliv je přechovávání virtuální dětské pornografie opovrženímhodné a zcela odporuje mravním zásadám většiny společnosti, myslím, že trestní postihování takového jednání není namístě, protože na něj nedopadá smysl a účel tohoto ustanovení.

¹¹³ DIOK, Albert. Trestněprávní aspekty virtuální dětské pornografie. *SPOLEČNOST PRO PLÁNOVÁNÍ RODINY A SEXUÁLNÍ VÝCHOVU* [online]. Praha [cit. 2022-08-28]. Dostupné z: <https://www.planovanirodiny.cz/sbornik-2015/122-trestnepravni-aspekty-virtualni-detske-pornografie>

4 Prevence mravnostní kriminality

Kontrola kriminality je prováděna dvěma složkami kriminální politiky, a to trestní politikou a preventivní politikou. Tato kapitola bude pojednávat o prevenci kriminality, s důrazem na prevenci kriminality mravnostní. Podrobněji bude rozvedena i problematika prevence sexuální trestné činnosti páchané na dětech.

4.1 Prevence kriminality obecně

V poslední době se ukazuje, že negativním jevům ve společnosti je mnohem efektivnější předcházet, než je následně složitě napravovat. To se dá říct i o kriminalitě. Represivní přístupy jako následek spáchání trestné činnosti se jeví jako méně účinné. Objevují se pochybnosti o efektivitě sankční politiky a v souvislosti s tím se hovoří o krizi trestní justice a vězeňství. V současnosti jsou preventivní strategie rovnocennou až upřednostňovanou formou kontroly kriminality oproti strategiím represivním.¹¹⁴ Prevence kriminality je tedy realizována prostřednictvím nerepresivních opatření, zahrnuje tedy různé aktivity státních, veřejnoprávních i soukromoprávních subjektů, které cílí na předcházení kriminality. Preventivní opatření zahrnují omezování kriminogenních příležitostí či působení na potenciální pachatele a oběti. Důsledkem těchto opatření je pak zmenšení rozsahu a závažnosti kriminality, ale také jejích následků. Hovoříme především o opatřeních sociální prevence a situační prevence. V neposlední řadě jde také o informování veřejnosti o způsobech ochrany před kriminalitou a o pomoci obětem trestné činnosti.¹¹⁵

Neexistuje jednotné vymezení pojmu prevence kriminality. V širším smyslu lze prevenci kriminality chápat jako souhrn opatření, jejichž účelem je eliminace trestné činnosti, a to ještě před jejím započítáním, eventuálně před jejím pokračováním.¹¹⁶ Holcr definuje prevenci kriminality jako speciální oblast uplatnění prevence, která se zabývá ochranou společnosti před kriminalitou jejím předcházením. Zahrnuje působení na příčiny a podmínky kriminality za účelem jejich odstranění nebo alespoň omezení. Součástí prevence kriminality je i snaha o vytváření antikriminogenních podmínek.¹¹⁷ Lze tedy shrnout, že prevence kriminality je vedle trestní represe druhou metodu

¹¹⁴ VÁLKOVÁ, H., KUČHTA, J., HULMÁKOVÁ, J. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3.vyd. Praha: C.H.Beck, 2019, ISBN 978-80-7400-732-3, s. 256.-257.

¹¹⁵ SVATOŠ, R. *Prevence kriminality*, druhé aktualizované vydání, České Budějovice: škola evropských a regionálních studií, z. ú., 2016. ISBN 978-80-7556-009-4, s. 9.

¹¹⁶ ZAPLETAL, Josef. *Prevence kriminality*. 2., přeprac. vyd. Praha: Policejní akademie České republiky, 2005. ISBN 80-7251-200-5, s. 8.

¹¹⁷ HOLCR, Květoň. *Kriminologie*. 1. vyd. Praha: Leges, 2009. ISBN 978-80-87212-27-1, s. 70.-71.

kontroly kriminality, která působí na faktory kriminality, na příležitosti k páčání, ale také na potenciální pachatele a oběti. V neposlední řadě se podílí na vytváření překážek proti dalšímu páčání trestné činnosti.

Prevenici kriminality lze dělit podle několika hledisek, nejčastěji se setkáváme s dělením podle obsahového zaměření a podle okruhu adresátů. Z hlediska obsahového zaměření můžeme preventivní aktivity rozdělit na prevenci sociální, situační a viktimologickou. **Sociální prevenci** je možné vnímat jako prevenci všech sociálně patologických jevů, která tvoří součást sociální politiky. Zkoumá sociální kriminogenní faktory, přičemž se je snaží identifikovat a následně i překonávat. Sociální prevence vychází z psychologických a sociologických poznatků a cílí na to, aby lidé byli odkloněni od nevhodného životního směřování a tím byli i následně chráněni před delikventními vlivy. Sociální prevence má široké pole působnosti, zabývá se ochranou a rozvojem lidí, úpravou nevhodného rodinného zázemí, modifikací sociálního zázemí jako je škola nebo volnočasové aktivity, dále zkoumá také hodnoty, normy, právní řád a sociální politiku.¹¹⁸ Jedním z aspektů správně zaměřené sociální prevence je i snaha o pozitivní vztah společnosti k platnému právu, protože právě ten významně ovlivňuje chování jednotlivců a následné respektování právních norem. Důležitou roli hraje také veřejné mínění, působení médií a zejména internalizace obecně uznávaných hodnot.

Situační prevence cílí na odstraňování kriminogenních situací, limitování příležitostí k páčání trestné činnosti a zvyšování šancí na dopadení pachatele. Vychází z toho, že konkrétní místa, denní doba, den v týdnu, roční období či konkrétní situace zvyšují pravděpodobnost páčání některých druhů kriminality. Například ideální podmínky pro vloupání do bytů nastávají, když lidé o víkendech a v období dovolených opouští své byty. Dále zloději ví, že v obchodních centrech u sebe lidé nosí větší množství hotovosti, v čemž spatřují příležitost ke krádežím. Účinnost situační prevence se projevuje zejména v oblasti majetkové kriminality (krádeže aut, vloupání), ale i u násilné nebo mravnostní kriminality (loupeže, znásilnění). Opatření situační prevence spočívají ve:

- zlepšení ochrany objektů, osob a věcí (použití bezpečnostních zámků, alarmu, řadicí páky, elektronických karet ke vstupu)
- přemístění cenných věcí na bezpečnější místo (do banky, trezoru, parkování v garáži nebo na hlídaném parkovišti)

¹¹⁸ GRIVNA, Tomáš, Miroslav SCHEINOST, Ivana ZOUBKOVÁ a kol. *Kriminologie*. 5., aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2019. ISBN 978-80-7598-554-5, s. 153.

- ztížení přístupu k prostředkům vhodným pro spáchání trestné činnosti (přísnější právní úprava o prodeji a držení zbraní, výbušnin či drog)
- zvýšení rizika pro pachatele a snížení očekávaného prospěchu z trestné činnosti (označení bankovek proti padělání, elektronické etikety a čipy na zboží v obchodech)
- zvýšení dohledu nad místem (kamerové systémy, hlídači, aktivita policejní hlídky)¹¹⁹

Výhody situační prevence spočívají v tom, že její zavedení je rychlejší, levnější a jednodušší než u prevence sociální, a proto je mnohdy upřednostňována. Přináší znatelnější výsledky a její účinnost je lépe ověřitelná než u prevence sociální. Má ale i několik nevýhod, jako je krátkodobý a nestálý účinek nebo fakt, že vede k přesunu či vývoji trestné činnosti.¹²⁰

Viktimologická prevence cílí na to, aby se osoba nestala obětí trestné činnosti. Využívá viktimologické poznatky, přičemž koncentruje svou pozornost na aktivní participaci skutečných i potenciálních obětí kriminality. Viktimologická prevence využívá metod prevence sociální i situační. Jejím záměrem je připravit jedince na osvojení si preventivních opatření a řádné reakce v případě ohrožení trestnou činností. Pro tento druh prevence je charakteristická snaha o aktivizaci osob na ochranu svého života, zdraví a majetku. Činí tak pomocí osvěty a předávání praktických informací, zejména formou přednášek, besed či mediálních kampaní. Jedná se tedy o prevenci zaměřenou na bezpečné jednání a informovanost o tom, jak předejít riziku stát se obětí.¹²¹

Podle toho, jakému adresátu jsou preventivní aktivity určeny rozlišujeme prevenci na primární, sekundární a terciární. **Primární** prevence je určena všem obyvatelům, působí tedy na každého bez ohledu na to, jestli spadá do rizikové skupiny. Skrze politiku ovlivňuje příčiny kriminality a minimalizuje prostor pro kriminální jednání. **Sekundární** prevence se zaměřuje na případné pachatele, oběti a rizikové situace. Míří zejména na skupiny, u nichž je patrná značná míra kriminální rizikovosti, jako jsou drogově závislí, lidé bez domova nebo mládež. Do této skupiny lze zahrnout i aktivity sociálních pracovníků v terénu nebo práci asistentů prevence kriminality. Sekundární prevence má za cíl nejen pomoci skupinám ohroženým kriminalitou, ale její snahou je i odradit lidi od páchaní trestné činnosti, působí tedy i generálně preventivně. **Prevence** terciární soustředí svou pozornost na osoby, které se už dopustili trestného činu nebo se stali jeho obětí. Pracuje tedy s verzí, že už se trestná činnost odehrála a soustředí svou pozornost na předcházení

¹¹⁹ NOVOTNÝ, Oto a Josef ZAPLETAL. *Kriminologie*. 3., přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2008. ISBN 978-80-7357-377-5, s. 191.-195.

¹²⁰ Tamtéž, s. 198.-199.

¹²¹ JELÍNEK, Jiří a kol. *Kriminologie*. Praha: Leges, 2021. ISBN 978-80-7502-499-2, s. 183.-184.

recidivě. U pachatelů usiluje o zabránění opakování kriminality a znovuzачlenění do společnosti, u obětí se snaží zabránit tomu, aby se jedinec stal znovu obětí.¹²²

4.2 Prevence mravnostní kriminality

Existují různé způsoby prevence mravnostní kriminality, které se liší primárně tím, zda se konkrétního trestného činu dopouští pachatel deviantní nebo nedevariantní. Dále je rozdíl ve způsobu předcházení sexuálními trestnými činům, kterých se dopouští neznámý útočník a těch páchaných osobou z blízkého okolí oběti.

Předcházení mravnostním trestným činům u **sexuálních deviantů** vyžaduje opatření léčebného charakteru. Léčba má tedy význam nejen pro nápravu, ale má také preventivní charakter. Nejprve by deviantní pachatelé měli být včas vyhledáni formou spolupráce mezi zdravotnickými zařízeními. Pak by měla následovat léčba, která je tvořena souhrnem různých léčebných metod, které jsou aplikovány v různé míře podle daného případu.¹²³ Jsou uplatňovány následující léčebné postupy:

- Biologická terapie (farmakoterapie), která cílí na utlumení sexuálního pudu a ztrátu libida. Dříve se k tomuto účelu používaly estrogenní přípravky, ale kvůli nežádoucím účinkům se od nich postupně ustoupilo a byly nahrazeny antiandrogenními léky.
- Chirurgická terapie, která zahrnuje odstranění zárodečných žláz kastrací, čímž dojde ke omezení produkce mužských pohlavních hormonů. V dnešní době je preferována spíše testikulární pulpektomie, při které dochází k odstranění jen vlastní žlázové tkáně, nikoliv celých pohlavních žláz. Důležité je zmínit, že tento zákrok se provádí jen zřídka, pouze na žádost pacienta a musí být schválen lékařskou komisí.
- Psychoterapie pomáhá deviantnímu jedinci nalézt takový způsob uspokojení, který je v souladu s právem. Zaměřuje svou pozornost nejen na sexuální adaptaci, ale snaží se vést pachatele k obnově svého sociálního zázemí. Je nezbytné, aby se pachatel sám chtěl změnit a s terapeutou spolupracoval.¹²⁴

Sexuální sadisté, kteří mohou být nebezpeční pro společnost zpravidla bývají léčeni biologickou léčbou (antiandrogeny), případně je volena kastrace nebo ochranné léčení. U mírnějších případů sexuálních sadistů přichází v úvahu psychoterapie, pokud mu stačí své

¹²² GŘIVNA, Tomáš, Miroslav SCHEINOST, Ivana ZOUBKOVÁ a kol. *Kriminologie*. 5., aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2019. ISBN 978-80-7598-554-5, s. 169.-171.

¹²³ NOVOTNÝ, Oto a Josef ZAPLETAL. *Kriminologie*. 3., přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2008. ISBN 978-80-7357-377-5, s. 321.-322.

¹²⁴ Tamtéž.

sexuální pudy uspokojovat sadistickými fantaziemi. U pedofilů je klíčové pomocí vyšetření a léčby zjistit, jestli je jedinec schopný zaměřit svou sexuální touhu na dospělé nebo ji uspokojit masturbací. Pedofilní orientaci pachatele je možné určit podle falopletyzmografického vyšetření, během kterého jsou pachateli ukazovány fotografie obnažených dětí a pozorována jeho sexuální reakce. Pokud adaptace pachatele nepřipadá v úvahu, je nutné přistoupit k farmakoterapii.¹²⁵

U **nedevariantních pachatelů** se mravnostní kriminalitě předchází prostřednictvím obecnějších preventivních opatření. Ze skupiny sociální prevence lze jmenovat omezování alkoholismu a drogové kriminality, zvyšování vzdělání a mravní úrovně společnosti. Zvláštní pozornost by měla být věnována i sexuální výchově mladistvých. Je možné využít i opatření situační prevence jako je umístění kamerových systémů na rizikových místech nebo častější přítomnost příslušníků policie. Důležitou roli zde hraje viktimologická prevence, která zahrnuje informování jedinců o tom, jak minimalizovat nebezpečí stát se obětí sexuální trestné činnosti.¹²⁶

Co se týče **prevence znásilnění**, ženy by se měly vyvarovat pohybu venku v noci, zejména pak pokud jsou ulice či parky špatně osvětlené, neměly by se chodit na procházky do opuštěných lokalit, neměly by souhlasit se svezemím autem, pokud jim to nabízí cizí muž nebo naopak zdržet se jízdy autostopem, také by neměly do bytu pouštět cizí osoby.¹²⁷ Tato obecná doporučení se vztahují pouze na přecházení znásilnění neznámým útočníkem, kterých je spíše menšina.

K prevenci znásilnění známým pachatelem (partner, kamarád, kolega) bych ženám doporučila věnovat důkladnou pozornost samotnému výběru partnera, blízkých přátel a obecně společnosti, ve které se žena pohybuje. Zaměřit se na osobnost partnera a zamyslet se na tím, jestli se s ním žena cítí bezpečně, zda si nenárokují pohlavní styk jen proto, že je její partner, zda nemá sklony k násilí nebo k agresivitě, jestli není závislý na alkoholu nebo na drogách. Za varovný signál bych považovala, pokud už se o násilí vůči ženě pokusil nebo se ji pokusil přinutit k pohlavnímu styku. Pokud by se žena bála takového partnera opustit, určitě by měla vyhledat pomoc rodiny, přátel nebo neziskových organizací. Co se týče přátel a kolegů s podobnými vlastnostmi, zvláště pokud třeba ženě projevíli náklonnost a ona ji neopětovala, v takovém případě bych se snažila s nimi nezůstávat o samotě, případně s nimi omezit kontakt.

Diskutabilní může být, jestli na prevenci mravnostní kriminality může mít vliv dostupnost pornografie, třeba tím, že se pachatel uspokojí autoerotikou a nepřikročí tak k páčání sexuálních

¹²⁵ GRIVNA, Tomáš, Miroslav SCHEINOST, Ivana ZOUBKOVÁ a kol. *Kriminologie*. 5., aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2019. ISBN 978-80-7598-554-5, s. 309.

¹²⁶ NOVOTNÝ, Oto a Josef ZAPLETAL. *Kriminologie*. 3., přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2008. ISBN 978-80-7357-377-5, s. 323.

¹²⁷ Tamtéž.

trestných činů. V současnosti je diskutována i otázka, jak mravnostní kriminalitu ovlivňuje chybějící úprava prostituce.

4.2.1 Prevence mravnostní kriminality páchané na dětech

Děti jsou kvůli své důvěřivosti a naivitě jednou z nejrizikovějších skupin ohrožených mravnostní kriminalitou. Preventivním působením na děti lze ale předcházet vzniku následků, které si mnoho dětí, jež se staly obětí mravnostní trestné činnosti, nese po celý život. Klíčové je, aby si dítě uvědomovalo, jaké chování vůči němu je a není v pořádku. Důležitou roli tedy hraje informovanost včetně toho, kde případně dítě může vyhledat pomoc. Je důležité, aby dospělí, kteří se pohybují v blízkém okolí dítěte, věnovali dítěti dostatečnou pozornost, neboť jen tak si mohou všimnout různých modřin či pohmožděnin nebo rozpoznat změnu v chování dítěte. Tím mohou sexuální trestné činnosti páchané na dětech předejít, případně zastavit její pokračování.

V rámci viktimologické **prevence pohlavního zneužití** by měly být děti poučeny o tom, jak se chovat k cizím osobám. Měly by vědět, že od cizích lidí nesmí nepřijímat nabídky na svezení autem, nesmí si od cizích osob brát nabízené dárky nebo bonbony a neměly by si samy hrát na odlehlých místech. Prevenci mravnostní kriminality páchané na dětech bude věnována speciální podkapitola na konci práce. Jak již bylo zmíněno výše, tato preventivní doporučení se vztahují pouze na pachatele oběti neznámé, kteří představují spíše menšinu pachatelů mravnostní kriminality.¹²⁸

Ve vztahu k pachatelům z rodiny nebo blízkého okolí dítěte lze uvést následující doporučení. Na děti je nutné preventivně působit už od nejnižšího věku, tak, aby dítě dokázalo vzdorovat vynucování sexuálních aktivit. Dítě mělo být v rámci sexuální výchovy seznámeno se základními pojmy týkajícími se sexuálních aktivit a mělo by dokázat rozpoznat hrozící nebezpečí. Dospělí, kteří s dítětem přichází do kontaktu (rodiče, učitelé) by měli dítě vést k rozvoji v silnou osobnost, aby si uvědomovalo, jaká má práva a případně být schopné je i hájit. O tom hovoříme zejména v oblasti primární prevence, která cílí na zmenšení šance toho, že vůbec dojde k poškození dítěte.¹²⁹

Klíčovou roli zde sehrává úloha rodiny a způsob výchovy dítěte. Výchovné působení rodiny formuje osobnost dítěte, některé chování může být rodinou podporováno, aniž by si uvědomovala, že takové chování může zvyšovat riziko sexuálního zneužití. Příkladem může být koketní chování,

¹²⁸ NOVOTNÝ, Oto a Josef ZAPLETAL. *Kriminologie*. 3., přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2008. ISBN 978-80-7357-377-5, s. 323.-324.

¹²⁹ CHMELÍK, Jan a kol. *Mravnost, pornografie a mravnostní kriminalita*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-739-6, s. 35.

kterým se dítě snaží vlichotit dospělému. Dále výchova ovlivňuje sebedůvěru dítěte, nízké sebehodnocení zvyšuje pravděpodobnost sexuálního zneužívání. V některých rodinách bývá dítě vychováno tak, aby přehnaně respektovalo dospělé a podřídilo se všem jeho rozkazům. Pokud takové dítě není dost informováno, je snadno zmanipulovatelné dospělým. Zásadní význam má nedostatečná sexuální výchova a informovanost dítěte. Pak vyvstává problém, že dítě nedokáže rozpoznat nevhodné chování dospělého a podlehne mu. Z jeden z nejrizikovějších faktorů je považován nešťastný rodinný život a chladné či odmítavé prostředí rodiny, citově deprivované dítě pak hledá pozornost, které se mu v rodině nedostává. V nevyrovnaném rodinné prostředí je také pravděpodobné, že dítě není pod dostatečným dohledem, může se tedy snadno stát obětí sexuálního zneužívání.¹³⁰

Sekundární prevence v oblasti mravnostní kriminality páchané na dětech se zaměřuje na skupiny lidí, pro které je typické zvýšené riziko komerčního sexuálního zneužívání dětí. Terciární prevence se zaměřuje na to, aby sexuálně zneužívané dítě neutrpělo další poškození. Rodiče, pedagogové či lékaři by měli na dítě působit takovým způsobem, aby nedošlo k opakování újmy dítěte. Děti by měly být informovány o tom, kde mohou vyhledat pomoc, pokud se nachází v krizové situaci, například zavolat na linku bezpečí.¹³¹

Zvláštní skupinu představuje prevence sexuálního zneužívání dětí na internetu, kterému je v polední době věnována značná mediální pozornost. Na tuto problematiku upozornil například kontroverzní dokument „V síti“. Preventivní aktivity v této oblasti vyvíjí i projekt policie ČR „Tvoje cesta onlinem“, který se zaměřuje na oblast veřejného sdílení osobních informací včetně intimních fotografií. Za zmínku stojí i podobný preventivní projekt „Kraje pro bezpečný internet“.¹³² Policie ČR předkládá několik preventivních doporučení pro rodiče a děti, jak předcházet nebezpečí virtuálního světa a jak čelit nástrahám na internetu.

Rodičům doporučuje:

- stanovit pravidla pro používání internetu a dohlížet při tom na dítě,
- nastavit zákaz vymazání historie navštívených stránek v prohlížeči,
- nainstalovat na počítači program rodičovské kontroly, tzn. povolit dítěti navštěvovat jen některé stránky,

¹³⁰ VANÍČKOVÁ, Eva a kol. *Sexuální násilí na dětech: výskyt, podoby, diagnostika, terapie, prevence*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-286-6, s. 45.- 46.

¹³¹ CHMELÍK, Jan a kol. *Mravnost, pornografie a mravnostní kriminalita*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-739-6, s. 35.

¹³² DLUBALOVÁ, Klára. Pozor na kyberprostor! Ministerstvo vnitra podpořilo prevenci proti kyberkriminalitě ve videospotech i v brožurě. *Ministerstvo vnitra České republiky: Efektivní veřejná správa* [online]. [cit. 2022-08-29]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/pozor-na-kyberprostor-ministerstvo-vnitra-podporilo-prevenci-proti-kyberkriminalite-ve-videospotech-i-v-brozure.aspx>

- promluvit si s dítětem, aby neposílalo osobní fotografie někomu neznámému.¹³³

Dětem Policie ČR doporučuje:

- nikomu přes internet neposkytovat email nebo telefonní číslo,
- nesdělovat svou identitu, své bydliště nebo školu, kterou navštěvuje,
- nesetkávat se s lidmi, které dítě pozná na internetu bez doprovodu rodičů,
- s nikým nesdílet své intimní fotografie,
- o jakýchkoli výhrůžkách informovat rodiče.¹³⁴

¹³³ MAREK, Kamil, Policie České republiky – KŘP Ústeckého kraje. *Nebezpečí virtuálního světa: LOUNSKO - Nástrahy na internetu* [online]. 30. května 2022 [cit. 2022-08-28]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/nebezpeci-virtualniho-sveta.aspx>

¹³⁴ Tamtéž.

Závěr

Diplomová práce se zabývá tématem mravnostní kriminality a její prevencí. Mravnostní kriminalita představuje závažný společenský problém, zejména kvůli dlouhodobým a traumatickým následkům, které na obětech zanechává a také kvůli vysoké latentci.

V úvodu diplomové práce si kladu za cíl vytvořit základní přehled v oblasti mravnostní kriminality, vymezit pojmy vztahující se k této problematice a poskytnou hlubší náhled do výkladu vybraných sexuálních trestných činů. Tento cíl byl naplněn skrze členění práce do čtyř hlavních kapitol, ve kterých se nejprve věnuji vymezení pojmů včetně pachatele a oběti a následně rozebírám výklad skutkových podstat některých mravnostních trestných činů. Výklad doplňuji o různé názory odborníků na problémy současné právní úpravy, přičemž se pokouším o její kritické zhodnocení.

Současný stav právní úpravy sexuálních trestných činů hodnotím jako poměrně dobrý, protože umožňuje efektivní trestní postih pachatelů. Příkladem může být konstrukce skutkové podstaty trestného činu znásilnění, která oproti předchozí právní úpravě umožňuje stíhat i jednání, která by byla dříve kvalifikována jen jako vydírání. Mezi klady konstrukce této skutkové podstaty lze uvést, že obětí může být žena i muž, pohrůžka násilí nyní nemusí být bezprostřední, jednání se vztahuje i na pohrůžku jiné těžké újmy a jsou postihovány všechny formy pohlavního styku. Naproti tomu se objevuje otázka, zda by trestný čin znásilnění neměl spočívat spíše v absenci souhlasu s pohlavním stykem než v použití násilí. Domnívám se, že by to mohl být krok správným směrem.

Dalším problematickým místem je trestní postih držení virtuální dětské pornografie. Domnívám se, že se jedná o příliš represivní tendenci trestního zákoníku, neboť zde nedochází ke zneužití žádného dítěte k výrobě pornografie. Za pozitiva současné právní úpravy považuji široký výčet trestných činů včetně sexuálního nátlaku, prostituce ohrožující mravní vývoj dětí, účasti na pornografickém představení a navazování nedovolených kontaktů s dítětem.

Diplomová práce se skládá ze čtyř kapitol, přičemž každá z nich se soustředí na různé aspekty této problematiky a usiluje o její komplexní uchopení z různých úhlů pohledu.

V první kapitole se zaměřuji na definice základních pojmů pojících se s mravnostní kriminalitou. Vymezuji zde pojmy jako je morálka, právo nebo mravnostní kriminalita. Pozornost je soustředěna hlavně na jejich vzájemný vztah a propojení, na odlišnosti práva a morálky. V této kapitole je vymezen pojem kriminality z hlediska pojetí legálního i sociologického, definice pojmu mravnostní kriminality a její vztah k morálce a právu. Dále rozebírám statistiku vývoje mravnostní kriminality za poslední roky.

Druhá kapitola se věnuje pachateli a oběti mravnostní kriminality. Pojem pachatele je vymezen z hlediska trestněprávního i kriminologického. Dále uvádím rozdělení pachatelů do skupin podle různých hledisek, přičemž zvláštní pozornost věnuji problematice sexuálních deviací a osobnosti pachatele. Pojem oběti je definován rovněž, jak z trestněprávního, tak i z kriminologického hlediska. Dále se podrobněji zaměřuji na pachatele trestného činu znásilnění a pohlavního zneužití. Soustředím se na rozdíl mezi obětí a poškozeným a vymezuji pojem zvláště zranitelné oběti. V závěru této kapitoly je věnována pozornost typickým viktimologickým pojmům jako je viktimizace či viktimita (viktimnost).

Třetí kapitola představuje stěžejní část práce, předestírám zde podrobný výklad skutkových podstat některých mravnostních trestných činů, přičemž se podrobněji zaměřuji na trestný čin znásilnění, sexuální nátlak, pohlavní zneužití a trestný čin výroby a jiné nakládání s dětskou pornografií. Usiluji zde také o srovnání různých názorů na problémy současné právní úpravy.

Poslední kapitola předestírá možnosti prevence obecné kriminality se zvláštním důrazem na prevenci kriminality mravnostní. Prevence obecné kriminality je zde kategorizována podle obsahového zaměření na prevenci sociální, situační a viktimologickou, a následně podle okruhu adresátů na prevenci primární a sekundární. Prevenci mravnostní kriminality člením podle působení na deviantního či nedevariantního pachatele. Nakonec je speciální pozornost věnována prevenci mravnostní trestné činnosti páchané na dětech.

Seznam použitých zdrojů

1 Seznam použité literatury

- BLATNÍKOVÁ, Šárka, Petra FARIDOVÁ a Petr ZEMAN. *Násilná sexuální kriminalita – téma pro experty i veřejnost*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2014. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci), 221 s., ISBN 978-80-7338-143-1.
- BLATNÍKOVÁ, Šárka, Petra FARIDOVÁ a Petr ZEMAN. *Znásilnění v ČR – trestné činy a odsouzení pachatelé*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2015. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci), 221 s., ISBN 978-80-7338-153-0.
- CEJP, Martin a Alena MAREŠOVÁ. *Variantní scénáře vybraných druhů kriminality*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2008. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci), 111 s., ISBN 978-80-7338-074-8.
- ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forezní psychologie*. 3., upr. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013. 445 s. ISBN 978-80-7380-461-9.
- ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forezní psychologie*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004, 431 s., ISBN 80-86473-86-4.
- ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Kriminální psychologie*. Praha: Eurounion, 1998. 255 s. ISBN 80-85858-70-3.
- DIANIŠKA, Gustáv a kol. *Kriminológia*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. 326 s. ISBN 978-80-738-198-4.
- FRYŠTÁK, Marek. *Trestní právo hmotné. Zvláštní část*. Ostrava: Key Publishing, 2015, 195 s., ISBN 978-80-7418-225-9.
- GŘIVNA, Tomáš, Miroslav SCHEINOST, Ivana ZOUBKOVÁ a kol. *Kriminologie*. 5., aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2019, 587 s., ISBN 978-80-7598-554-5.
- HARVÁNEK, Jaromír a kol. *Teorie práva*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1998, 341 s., ISBN 80-210-1791-0.
- HOLCR, Květoň. *Kriminologie*. 1. vyd. Praha: Leges, 2009, 190 s., ISBN 978-80-87212-27-1.
- CHMELÍK, Jan a kol. *Mravnost, pornografie a mravnostní kriminalita*. Praha: Portál, 2003, 208 s., ISBN 80-7178-739-6.
- JELÍNEK, Jiří (ed.): *O novém trestním zákoníku: sborník z mezinárodní vědecké konference Olomoucké právnické dny*. Praha: Leges, 2009. Teoretik, 223 s., ISBN 978-80-87212-21-9.
- JELÍNEK, Jiří a kol. *Kriminologie*. Praha: Leges, 2021, 631 s., ISBN 978-80-7502-499-2.

- JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část.* 8. akt. a dop. vyd. Praha: Leges, 2022. 1040 s. ISBN 978-80-7502-576-0.
- JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád: s poznámkami a judikaturou.* 8. aktualiz. vyd. Praha: Leges, 2020, 1358 s., Glosátor. ISBN 978-80-7502-395-7.
- JELÍNEK, Jiří, Tomáš GRÍVNA a kol. *Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu.* Praha: Leges, 2012, 256 s., Teoretik. ISBN 978-80-87576-39-7.
- JEŽKOVÁ, Veronika. *Jen ano je ano: trestný čin znásilnění ve světle Istanbulské smlouvy.* Praha: proFem, 2017, 55 s., ISBN 978-80-904564-9-5.
- KOVÁŘ, Petr a kol. *Sexuální agrese: znásilnění z pohledu medicíny a práva.* Praha: Maxdorf, 2008, Jessenius, 292 s., ISBN 978-80-7345-161-5.
- NOVOTNÝ, Oto a Josef ZAPLETAL. *Kriminologie.* 3., přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2008, 527 s., ISBN 978-80-7357-377-5.
- KRUK, Jiří. *Trestní zákoník Rakouska - Spolkový zákon z 23. 01. 1974, ve znění novely č. 134/2013, stav 01. 01. 2014.* 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014.
- SVATOŠ, Roman. *Prevence kriminality*, druhé aktualizované vydání, České Budějovice: škola evropských a regionálních studií, z. ú., 2016, 132 s., ISBN 978-80-7556-009-4.
- SCHEINOST, Miroslav a kol. *Kriminalita očima kriminologů.* Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2010, 238 s., ISBN 978-80-7338-096-0.
- ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní právo hmotné.* 9. přeprac. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2022, 1200 s., ISBN 978-80-7598-764-8.
- VÁLKOVÁ, H., KUČHTA, J., HULMÁKOVÁ, J. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky.* 3.vyd. Praha: C.H.Beck, 2019, 616 s., ISBN 978-80-7400-732-3.
- VANÍČKOVÁ, Eva a kol. *Sexuální násilí na dětech: výskyt, podoby, diagnostika, terapie, prevence.* Praha: Portál, 1999, 118 s., ISBN 80-7178-286-6.
- WEISS, Petr. *Sexuologie.* Praha: Grada, 2010, 724., ISBN 978-80-247-2492-8.
- ZAPLETAL, Josef. *Prevence kriminality.* 2., přeprac. vyd. Praha: Policejní akademie České republiky, 2005, 108 s., ISBN 80-7251-200-5.

2 Seznam použitých internetových zdrojů

- DLUBALOVÁ, Klára. *Pozor na kyberprostor! Ministerstvo vnitra podpořilo prevenci proti kyberkriminalitě ve videospotech i v brožurě. Ministerstvo vnitra České republiky: Efektivní veřejná správa* [online]. [cit. 2022-08-29]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/pozor->

na-kyberprostor-ministerstvo-vnitra-podporilo-prevenci-proti-kyberkriminalite-ve-videospotech-i-v-brozure.aspx

- MAREK, Kamil, Policie České republiky – KŘP Ústeckého kraje. *Nebezpečí virtuálního světa: LOUNSKO - Nástrahy na internetu* [online]. 30. května 2022 [cit. 2022-08-28]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/nebezpeci-virtualniho-sveta.aspx>
- AMNESTY INTERNATIONAL Česká republika, z.s. *V ČEM JE PROBLÉM* [online]. Praha, [cit. 2022-08-28]. Dostupné z: <https://www.amnesty.cz/chcetosouhlas#vcemjeproblem>
- Konsent, z. s. Chce to souhlas.: za nápravu chybné definice znásilnění. *KONSENT* [online]. Praha, 2021 [cit. 2022-08-28]. Dostupné z: <https://konsent.cz/souhlas/>
- DIOK, Albert. Trestněprávní aspekty virtuální dětské pornografie. *SPOLEČNOST PRO PLÁNOVÁNÍ RODINY A SEXUÁLNÍ VÝCHOVU* [online]. Praha [cit. 2022-08-28]. Dostupné z: <https://www.planovanirodiny.cz/sbornik-2015/122-trestnepravni-aspekty-virtualni-detske-pornografie>
- PREJDOVÁ, Martina. Kontroverzní Istanbulská úmluva: Co na ni říkají politické strany a zájmové skupiny v ČR?. *Centrum pro lidská práva a demokracii* [online]. 31. 8. 2022 [cit. 2022-09-01]. Dostupné z: <https://www.centrumlidskaprava.cz/kontroverzni-istanbulska-umluva-co-na-ni-rikaji-politicke-strany-zajmove-skupiny-v-cr>
- Zpráva o situaci v oblasti vnitřní bezpečnosti a veřejného pořádku na území České republiky v roce 2020. *MV ČR* [online]. Praha: Ministerstvo vnitra ČR [cit. 2022-08-22]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/statistiky-kriminality-dokumenty.aspx>
- Zpráva o situaci v oblasti vnitřní bezpečnosti a veřejného pořádku na území České republiky v roce 2021. *MV ČR* [online]. Praha: Ministerstvo vnitra ČR [cit. 2022-08-28]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/statistiky-kriminality-dokumenty.aspx>

3 Seznam použitých právních předpisů

- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

4 Seznam použité judikatury

- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 12. 2004, sp. zn. 7 Tdo 1077/2004-1.
- Stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 19. ledna 1982, sp. zn. Tpjf 158/80.

- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 4. 2012, sp. zn. 3 Tdo 182/2012.

5 Seznam použitých komentářů

- DRAŠTÍK, A., DURDÍK, T., FREMR, R., RŮŽIČKA, M., SOTOLÁŘ, A. *Trestní zákoník: Komentář*. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2022-3-21]. ASPI_ID KO40_2009CZ. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X.
- JELÍNEK, Jiří a kol. *Zákon o obětech trestných činů: komentář s judikaturou*. 2., dopl. a rozš. vyd. Praha: Leges, 2014. Komentátor, 319 s., ISBN 978-80-7502-016-1.
- ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník: komentář*. II. Zvláštní část (§ 140-421). 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012. ISBN 978-80-7400-428-5.

Mravnostní kriminalita a její prevence

Abstrakt

Diplomová práce pojednává o tématu mravnostní kriminality a o způsobech její prevence. Cílem této práce je vytvořit základní přehled v oblasti mravnostní kriminality, vymezit základní pojmy vztahující se k této problematice a poskytnou hlubší náhled do výkladu vybraných sexuálních trestných činů. Tato diplomová práce je složena ze čtyř hlavních kapitol, přičemž každá z nich se soustředí na různé stránky této problematiky a snaží se o její uchopení z různých hledisek.

První kapitola obsahuje definice základních pojmů vztahujících se k mravnostní kriminalitě. Soustředí se na vymezení pojmů jako je morálka, právo nebo samotná mravnostní kriminalita. Zaměřuje se především na vzájemný vztah mezi těmito termíny, na to, jak se od sebe liší právo a morálka, dále vymezuje obecný pojem kriminality z hlediska legálního a sociologického pojetí. Stěžejní část této kapitoly představuje definice pojmu mravnostní kriminality a její vztah k morálce a právu. Dále je soustředěna pozornost statistiku vývoje mravnostní kriminality.

Druhá kapitola pojednává o pachateli a oběti mravnostní trestné činnosti. Pojem pachatele je definován z pohledu trestněprávního i kriminologického. Dále je věnována pozornost kategorizaci pachatelů z různých hledisek a podrobněji je rozebírána problematika sexuálních deviací a osobnosti pachatele dopouštějícího se mravnostní kriminality. Pojem oběti je v této kapitole vymezen podle zákona o obětech trestných činů, ale také z kriminologického hlediska. Soustředí se na vymezení rozdílu mezi obětí a poškozeným a objasňuje pojem zvláště zranitelné oběti. Tato kapitola obsahuje vymezení typických viktimologických pojmů jako je viktimizace či viktimnost.

Třetí kapitola tvoří jádro práce, je zde soustředěna pozornost na podrobný rozbor právní úpravy některých mravnostních trestných činů, přičemž je věnována zvláštní pozornost trestnému činu znásilnění, sexuálnímu nátlaku, pohlavnímu zneužití a trestnému činu výroby a jině nakládání s dětskou pornografií. Jsou zde obsaženy i různé názory odborníků a laiků na sporné otázky současné právní úpravy a na problematiku Istanbulské úmluvy.

Ve čtvrté kapitole se pojednává o způsobech prevence obecné kriminality se zvláštním důrazem na prevenci mravnostní kriminality. Prevence obecné kriminality je zde rozdělena podle obsahového zaměření na prevenci sociální, situační a viktimologickou, následně je dělena podle okruhu adresátů na prevenci primární a sekundární. Prevence mravnostní trestné činnosti je uspořádána podle působení na deviantního či nedevariantního pachatele. Nakonec je podrobněji rozebrána prevence mravnostní trestné činnosti páchané na dětech.

Klíčová slova: mravnostní kriminalita, oběť, pachatel, prevence, dětská pornografie, znásilnění

The Moral Crime and its Prevention

Abstract

The thesis deals with the topic of moral crime and its prevention. The aim of this thesis is to provide a basic overview of the field of moral crime, to define the basic concepts related to this issue and to provide a deeper insight into the interpretation of selected sexual offences. This thesis is composed of four main chapters, each of which focuses on different aspects of the matter at hand and attempts to grasp it from multiple different perspectives.

The introductory chapter contains definitions of basic terms related to sexual offences. It concentrates on defining terms such as morality, law or moral crime itself. It focuses primarily on the relationship between these terms, how law and morality differ from each other, and defines the general concept of crime in terms of legal and sociological concepts. The central part of this chapter is the definition of the concept of moral crime and its relationship to morality and law. Furthermore, the focus is on the statistical development of moral crime.

The second chapter discusses the offender and victim of moral crime. The concept of the offender is defined from both a criminal law and criminological perspective. The categorization of offenders is described from various perspectives and the issue of sexual deviance and the personality of the offender committing moral crime is discussed in more detail. The term victim is defined in this chapter based on criminal law perspective, but also from a criminological point of view. This chapter includes a definition of typical victimological terms such as victimisation or victimhood.

The third chapter forms the core of the thesis, and focuses on a detailed analysis of the legal treatment of certain moral offences, with particular attention to the offences of rape, sexual coercion, sexual abuse and the offence of production and handling of child pornography. Various expert and lay opinions on the problems of the current legislation are also included.

The last chapter discusses ways of preventing general crime with special emphasis on the prevention of moral crime. The prevention of general crime is divided according to its content into social, situational and victimological prevention, and then, according to the range of addressees, into primary and secondary prevention. The prevention of moral offences is organised according to the impact on deviant or non-deviant offenders. At the end of the thesis, the prevention of moral offences against children is discussed in more detail.

Keywords: moral crime, victim, offender, prevention, child pornography, rape